АРХИВСКИ ГЛАСНИК

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН АРХИВИСТИЧКОГ ДРУШТВА СРБИЈЕ

БРОЈ 20, 2025.

АРХИВИСТИЧКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

АРХИВСКИ ГЛАСНИК
Информативни билтен
Архивистичког друштва
Србије

Број 20
2025. година

ISSN 1820-6298

Оснивач и издавач
Архивистичко друштво
Србије
11000 Београд
Карнегијева 2

За издавача
Лела Павловић

Уредник
Мирјана Миленковић

Чланови редакције
Др Светлана Стефановић
Др Борис Булатовић
Зорица Смиловић
Александар Рафаиловић

Секретар АДС
Марија Тодоровић

Адреса редакције
Карнегијева 2
11000 Београд

Телефон
011/3370-781

Лектура
Слободан Николић

Технички уредник
Зорица Смиловић

Штампа
Grafoprint, Горњи Милановац

Тираж
300

Ставови аутора нису одраз ставова Редакције

Број је штампан средствима Архивистичког друштва Србије и Министарства културе и информисања Републике Србије

ИЗВЕШТАЈ СА IX МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА „ШАБАЦ 2025”

Девето Међународно архивистичко саветовање Архивистичког друштва Србије „Шабац 2025” одржано је под покровитељством Министарства културе Републике Србије од 8. до 10. октобра 2025. године у Шапцу. Домаћин саветовања био је Међуопштински историјски архив Шабац, а суорганизатор Међуопштински историјски архив Чачак. Подршку је пружио и Град Шабац.

Свечано отварање одржано је у среду, 8. октобра, у Хотелу „Слобода” у Шапцу. Свечани ток вечери започео је говором председнице Архивистичког друштва Србије Леле Павловић. Скупу се затим обратила Светлана Станковић, директорка Међуопштинског историјског архива у Шапцу. Присутне су поздравили и др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине, као и градоначелник Шапца др Александар Пајић који је, између осталог, пожелео добродошлицу учесницима. У наставку програма приказан је филм о Међуопштинском историјском архиву Шабац под насловом „Тиха ризница прошлости”. Дугогодишњи пријатељи саветовања, фирме за производњу металне опреме *Trevis d.o.o.* и *Metal Furniture Plus d.o.o.* из Београда, представили су свој производни програм, а Јовица Зековић одржао је кратку презентацију производа и делатности фирме *Trevis d.o.o.*

Градоначелник Шапца др Александар Пајић

У наставку програма уследила је промоција публикације „Архивист I-XXXIX (1951–1989): Библиографија” ауторке Слободанке Цветковић, коју је објавило Архивистичко друштво Србије на измаку 2024, управо у години када се навршило 70 година од оснивања Друштва архивских радника Србије. На промоцији су о значају библиографије и часопису „Архивист” говорили Небојша Цвејић, библиотекар-саветник из Библиотеке шабачке, Татјана Јовановић, библиотекар-саветник Државног архива Србије, рецензенти и ауторка публикације Слободанка Цветковић, архивски саветник.

Татјана Јовановић, библиотекар-саветник Државног архива Србије, Слободанка Цветковић, ауторка публикације „Архивист I-XXXIX (1951–1989): Библиографија и Небојша Цвејић, библиотекар-саветник из Библиотеке шабачке

Радни део Саветовања започео је у четвртак, 9. октобра 2025. године, првом сесијом на тему „Архиви, друштво и држава” у оквиру које је представљено пет радова. Др Јасмина Живковић из Историјског архива Пожаревац презентовала је коауторски рад са Марком Марковићем, директором Архива Косова и Метохије, под насловом „Архивска грађа на Косову и Метохији. Стање, заштита и доступност”. Немања С. Димитријевић из Архива Косова и Метохије реферисао је о раду под насловом „Архив Косова и Метохије и стваралаци: тренутно стање и изазови у раду”. Др Саша Илић из Народне банке Србије представио је свој рад „Историја данас. Савремени друштвени покрет(и), њихова архивска грађа и улога архива”. Јасмин Турчало из Јавне установе Хисторијски архив Сарајево из Босне и Херцеговине презентовао је свој рад на тему „Важност односа оснивача и архива као предуслов за напредак архивске струке у Босни и Херцеговини”. На крају прве сесије Душан Гутеша изнео је резултате коауторског истраживања са Сузаном Миленковић из Војног архива у Београду на тему „Архивска грађа у ратним околностима: искуства из савремене историје Србије и нормативни оквири”. Модератори прве сесије били су Милорад Јовановић (Историјски архив Јагодина) и Љиљана Дожић (Архив Војводине).

На другој сесији у наставку истог радног дана представљено је осам радова на тему „Актуелна питања архивске теорије и праксе”. О раду под насловом „Архива Богословије Светог Кирила и Методија у Призрену”, чији су аутори Бојана Дашић и Милутин Милтојевић из Историјског архива Ниш, реферисао је Милутин Милтојевић. Синиша Домазет из Архива Босне и Херцеговине представио је архивску грађу Дринске бановине која се односи на Шабац у раду под насловом „Шабац у фонду Краљевске банске управе Дринске бановине у Архиву Босне и Херцеговине”. Мр Владимир Иванишевић из Архива Војводине представио је рад

на тему „Управљање документарним материјалом према стандарду SRPS ISO 15489-1:2019". Предраг Видановић из Историјског архива Пирот реферисао је о раду под насловом „Историја деловодног протокола у модерној Србији". Мирјана Димитријевић из Историјског архива Лесковац упознала нас је са радом е-писарнице у општини Медвеђа у раду под називом „Е-писарница у служби ефикасне управе: Пример Општине Медвеђа". Тамара Говедарица из Државног архива Србије говорила је на тему „Рокови чувања документарног материјала прописани законом који се примењују код правних лица". Радни део Саветовања у четвртак 9. октобра завршен је излагањем доц. др Ирене Колај Ристановић са Филолошког факултета Универзитета у Београду и Драгане Митрашиновић из Историјског архива Београда под насловом „Османско наслеђе у музичком делу Саид-ефендије". Модератори друге сесије били су др Борис Булатовић (Архив Војводине) и Горан Милосављевић (Историјски архив Шумадије Крагујевац).

Марко Марковић, директор Архива Косова и Метохије

У поподневним сатима за учеснике Саветовања домаћини су организовали излет до Спомен-комплекса Текериш и Бање Ковиљаче. По повратку у Шабац организован је обилазак Међуопштинског историјског архива у Шапцу. Свечаном вечером у пријатној атмосфери заокружен је други дан Саветовања.

У петак, 10. октобра, настављен је програм на тему „Актелна питања архивске теорије и праксе" са модераторкама Татјаном Сегединчев (Историјски архив Суботица) и Јасмином Латиновић (Историјски архив Београда). Радове су на тему техничке заштите представили: др Наташа Димитрић из Библиотеке Матице српске под насловом „Конзервација и рестаурација рукописа Рукописног одељења Матице српске" и др Биљана Шкрбић, са Универзитета у Новом Саду, на тему „Спецификација максимално дозвољених нивоа загађујућих једињења у архивима у циљу одрживости архивске грађе и здравља запослених". Јасминка Марковић из Историјског архива у Краљеву реферисала је на тему „Заштита архивске грађе у установама културе у Краљеву", а Александра Матић из Државног архива Србије на тему „Фондови друштвено-политичких организација у Државном Архиву Србије – Централни комитет Савеза комуниста Србије и придружене партијске организације, 1941–1990". Видосава Ераковић из Архива Југославије представила је коауторски рад са Тамаром Стојановић, колегиницом из архива, под насловом „Улога архива у васпитно-образовном процесу. Примери из стране и домаће праксе". Горан Милосављевић из Историјског архива Шумадије у раду „Осврт на издавачку делатност Историјског архива Шумадије од оснивања до данашњих дана" приказао је плодну издавачку делатност ове установе. Представљање радова на Саветовању завршено је излагањем ма Марка Перића из Историјског архива Београда о заједничком истраживању са Миланом Гачићем из Библиотеке „Милорад Панић Суреп" из Београда под насловом „Преглед и значај збирке старе и ретке књиге у архивима у Србији".

У два радна дана и на две расписане теме представљено је 19 од 20 одабраних радова. Милена Поповић Субић, архивски саветник у пензији, са прихваћеним радом на тему „Закон о архивској грађи и архивској делатности – од норме до потребе" није била у могућности да присуствује Саветовању.

Након паузе, истог радног дана уследила је радионица за архивисте и архиваре под насловом „Актуелна питања архивске теорије и праксе од значаја за архиве и правне субјекте/ствараоце и имаоце архивске грађе и документарног материјала" чији је модератор била др Јасмина Живковић, координатор Радне групе АДС за заштиту архивске грађе и документарног материјала ван архива. На радионици су учествовали и чланови Радне групе: Марија Тодоровић (Историјски архив Шумадије), Јасмина Латиновић (Историјски архив Београда) и Александар Рафаиловић (Државни архив Србије). Теме радионице биле су „Валоризација архивске грађе и документарног материјала у контексту најновијих архивских законских и подзаконских прописа" и „Електронско архивирање (еАрхив) – актуелни тренутак, предности, дилеме и изазови". Гост радионице био је Војкан Глигоријевић из Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе Републике Србије који је учесницима објаснио функционисање е-Архива и е-Писарнице и одговарао на бројна питања и недоумице које архивисти и архивари имају у вези примене ових софтвера.

Девето по реду Међународно ахривско саветовање завршено је уз пуно позитивних утисака понетих из града домаћина, али и из целокупног програма који је учесницима био на располагању. Циљ да се чују новине у раду, изложе истраживања и резултати, презентују достигнућа и ослушне актуелни тренутак у потпуности је остварен, чему су допринели сви учесници програма, али и учесници и пратиоци Саветовања и радионице.

Архивистичком друштву Србије су као и претходних година подршку пружила удружења архивских радника из земље и окружења: Друштво архивских радника Војводине, Удружење архивских радника Босне и Херцеговине, Удружење архивских радника Републике Српске, Друштво архивских запосленика Тузланског кантона, Удружење архивских радника у Федерацији БиХ, док су архиви из Србије (Државни архив Србије, Архив Косова и Метохије, Архив Војводине, Архив Југославије, Војни архив и бројни историјски архиви из Крушевца, Краљева, Београда, Новог Сада, Пожаревца, Новог Пазара, Крагујевца, Зајечара, Ниша, Пирота, Суботице, Сомбора, Панчева, Беле Цркве, Зрењанина, Лесковца, Зајечара, Јагодине, Ужица и Чачка), њихови директори и запослени својим присуством допринели успешности целокупног Саветовања. Подршку Саветовању пружили су и архиви из окружења (Архив Босне и Херцеговине, Архив Републике Српске, Јавна установа Архив Тузланског кантона и Државни архив Црне Горе), на чему искрено захваљујемо. Велико интересовање показали су и представици стваралаца и ималаца архивске грађе, посебно из Крагујевца и Београда.

О саветовању су извештавали и локални медији: *Глас подриња*, *Info Media Sistem* и *Радио-телевизија АС Шабац*.

Архивистичко друштво Србије изражава захвалност Министарству културе Републике Србије за финансијску подршку, домаћинима, Граду Шапцу и Међуопштинском историјском архиву Шабац на гостопримству, члановима Организационог одбора на истрајности и уложеном труду, а свим учесницима Саветовања на подршци коју пружају Архивистичком друштву Србије.

***Слободанка Цветковић**, архивски саветник*
Историјски архив Пожаревац,
члан Организационог одбора Саветовања и
уредник Зборника радова
„Архивска грађа у теорији и пракси”

Лела Павловић, председница Архивистичког друштва Србије

Светлана Станковић, директорка Међуопштинског историјског архива у Шапцу

ЗАКЉУЧЦИ СА IX МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА „ШАБАЦ 2025”

- Архивска грађа Републике Србије на Косову и Метохији је угрожена, без обзира да ли се налази у институцијама заштите или се још увек налази код ствараоца/имаоца. Архивистичко друштво Србије апелује на институције Републике Србије да предузму све неопходне мере како би архивска грађа у потпуности била заштићена и доступна.
- Архивистичко друштво Србије и учесници Саветовања предлажу формирмирање посебног стручног радног тела које би пратило стање безбедности и заштите архивске грађе Републике Србије на Косову и Метохији са колегама у архивима на Косову и Метохији, које би се укључило у рад Министарства културе и других надлежних органа Републике Србије који се баве овим питањем.
- Држава и друштво су кључни фактори који креирају положај архива и тако утичу на начин и ефикасност заштите архивске грађе као културног наслеђа. Стратегија развоја архива као установа заштите, редовно и сигурно финансирање установа, адекватни услови за смештај архивске грађе и рад запослених, одговарајућа и дугорочна кадровска политика у архивским установама морају бити јасно дефинисани и доследно примењивани, како би се трагови прошлости као сведочанства о времену, догађајима и људима адекватно сачували за будућа поколења. Држава и друштво морају схватити значај културе уопште, посебно архивске грађе као дела културног наслеђа без које нема постојања ни државе ни друштва.
- Закон о архивској грађи и архивској делатности мора се што скорије детаљно анализирати у погледу примене и резултата и у складу с тим се мора приступити дијалогу око измена и допуна истог. У читавом процесу потребно је учешће Архивистичког друштва Србије као струковног удружења.
- Архивистичко друштво Србије као струковно удружење запослених у архивима мора бити препознато од стране државе као важан чинилац на унапређењу архивске струке и архивске службе, како у Закону о култури, тако и у Закону о архивској грађи и архивској делатности. Оно пре свега мора добити статус репрезентативног удружења у култури у складу са Законом о култури.
- Потребно је да Архивски савет Републике Србије, који је 2024. године образовао Државни архив Србије, почне да делује у складу са овлашћењима која су му дата Законом о архивској грађи и архивској делатности.
- Сведочимо томе да време ратова и климатских промена све чешће представља изазове за архивску грађу и њено очување за будућност. Искуства из претходних деценија на најбољи начин показују колико је важно плански и унапред приступити овим проблемима. Држава и друштво, архивске установе и архивисти, морају промишљено и озбиљно приступити овим изазовима тиме што ће на време размишљати о спречавању негативних последица, пре свега израдом државне стратегије за заштиту архивске грађе у ратним условима или у случају природних катастрофа и обезбеђивањем услова за њихово спровођење. Министарство културе Републике Србије, Архивски савет Републике Србије, Државни архив Србије и Архивистичко друштво Србије треба заједнички да делују у том погледу. У вези са тим, потребно је да Влада Републике Србије, у складу са чланом 8. Закона о архивској грађи и архивској делатности, оснује Тело за координацију рада јавних и специјалних архива Републике Србије.
- Примена међународних стандарда у архивској делатности треба да буде основа рада архивских радника и архива као установа заштите. Праћење проблематике, доношење и примена прописа треба да буду један од основних задатака архивских стручњака, пре свега Архивског савета Републике Србије.
- Примена електронског пословања, електронског документа и електронског архивирања постала је стварност. Архивистичко друштво Србије може пружити додатну подршку напорима осталих чинилаца у држави у поступку доношења прописа у овој области који ће задовољити потребе државе и привреде, али и бити у складу са међународним и домаћим архивским стандардима и прописима.
- Брига о архивској грађи треба да подразумева и бригу о људима који раде са архивском грађом. У том смислу потребно је да се на државном нивоу формира радно тело од стручњака, микробиолога, технолога, стручњака за безбедност и здравље на раду, еколога и архивских стручњака, које би се бавило дефинисањем опасности по здравље људи и проценом опасности за архивску грађу. Радно тело би имало задатак да прати међународна искуства на том пољу и да предлаже доношење адекватних докумената и предузимање мера у Републици Србији у сарадњи са Архивским саветом и Министарством културе Републике Србије.
- Архивска грађа настаје не само радом државних органа и(ли) јавних установа, институција, већ

и појединаца, формалних и неформалних група који својим деловањем утичу на заједницу, али и на друштво у целини. Архивисти тога морају бити свесни. Архивска грађа која ће доћи у установе заштите на трајно чување треба да буде одраз демократског приступа друштву и догађајима у њиховом тоталитету. Она мора бити што свеобухватнија за документовање и разумевање друштва у целини, историјских догађаја, токова и промена, независно од тога ко је ствара. Архиви и архивисти морају бити проактивни у процесу заштите архивске грађе у настајању и морају је као такву препознати.

- Културно-просветна и издавачка делатност архива не сме бити стихијска и непланска, већ добро осмишљена и избалансирана у односу на остали стручни рад на заштити архивске грађе. Јавност мора добити информације о архивима и њиховом раду како би свест о појму, заштити и значају архивске грађе била подигнута на виши ниво, али истовремено она мора бити примерена финансијским, кадровским и стручним капацитетима архивских установа. Архивска педагогија мора бити препозната у Закону о архивској грађи и архивској делатности као посебна област рада архива како би се адекватно планирала и спроводила.

Комисија за закључке:
***Лела Павловић**, архивски саветник, председник АДС*
***Милорад Јовановић**, архивски саветник*
***Љиљана Дожић**, архивски саветник*
***Слободанка Цветковић**, архивски саветник*

ЗАКЉУЧЦИ СА СТРУЧНЕ РАДИОНИЦЕ ЗА АРХИВИСТЕ И АРХИВАРЕ

одржане у оквиру Међународног архивистичког савета АДС-а у Шапцу, 8–10. 10. 2025. године, на тему:

1. Валоризација архивске грађе и документарног материјала у контексту најновијих архивских законских и подзаконских прописа

2. Електронско архивирање (Е-архив) – актуелни тренутак, предности, дилеме и изазови

Чланови Радне групе АДС-а за заштиту архивске грађе и документарног материјала ван архива: др Јасмина Живковић, архивски саветник, Марија Тодоровић, архивски саветник, МА Јасмина Латиновић, архивски саветник и Александар Рафаиловић, виши архивист, поводом IX међународног архивистичког саветовања „Шабац 2025" организовали су стручну Радионицу са горе наведеним темама.

Валоризација архивске грађе и документарног материјала у контексту најновијих архивских законских и подзаконских прописа

1. Уз присуство колега из већине архива са подручја Републике Србије може се констатовати да је, када је реч о првој теми, актуелна информација да је у складу са чл. 15. став 2. Закона о архивској грађи и архивској делатности („Службени гласник" РС, бр. 5/20), Министарство правде израдило и донело Правилник о листи категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања и доступности за област правосуђа у Републици Србији („Службени гласник" РС, бр. 10/2025), уз претходно прибављено мишљење Државног архива Србије. Овим Правилником су дефинисане категорије документарног материјала и уређени рокови њиховог чувања за судове свих инстанци, јавно тужилаштво, јавне бележнике, јавне извршитеље и јавно правобранилаштво у Републици Србији.

Мишљење/став Радне групе за заштиту архивске грађе ван архива, који је подржан од стране свих колега из сектора заштите архивске грађе ван архива, јесте да се Правилник не примењује непосредно у предметима одобрења уништења безвредног документарног материјала код стваралаца правосудне делатности, већ да представља основ за израду појединачних Листи категорија за ове ствараоце. То подржава и став 14. ст. 1. тачка 2. Закона о архивској грађи и архивској делатности. С тим у вези је претходно израђено писмено мишљење Радне групе потребно доставити, поред Државног архива Србије, и Архивском савету, као и свим јавним архивима у Србији.

Присутни управитељи судова изнели су овом приликом своје ставове и примедбе у погледу појединих рокова чувања, те је истакнуто да је за неке категорије документарног материјала, које судови стварају током свог административног пословања, рок чувања кратак, док је за поједине категорије рок чувања дужи него што би оперативно требало да буде. Такође се могла чути и примедба да поједине категорије тренутно важећа Листа (мисли се на *Правилник о листи категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања и доступности за област правосуђа у Републици Србији*) ***НИЈЕ*** обухватила. Истакнута је и добра сарадња са одговорним стручним лицима у надлежним архивима.

На радионици је споменуто да је Комора јавних извршитеља приступила изради Листе категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања уз консултације са надлежним Државним архивом Србије, а на основу Правилника о Листи категорија за област правосуђа.

Став струке је у том смислу јединствен по питању јавних тужилаштава, те је и овом приликом истакнуто да тужилаштво делује као јединствен и самосталан државни орган на територији Републике Србије, па је као такав и стваралац архивске грађе и документарног материјала у обавези да донесе Листу категорија архивске грађе и документарног материјала, на коју сагласност даје Државни архив Србије, и у којој ће се изричито навести да се тако донета Листа примењује на све инстанце јавних тужилаштава у земљи.

Колеге су овом приликом апострофирале да је на терену примећено да јавни бележници немају Деловодни протокол као категорију те у том смислу користе Уписник, што није исто.

Кад је у питању дилема у вези са поступком уништавања, коју се неке колеге изнеле као тренутни проблем, Радна група је једногласно заузела став да се поступак уништавања обавља искључиво на основу валоризованих Листа категорија које су у свим регистратурама правосудне провенијенције издали надлежни архиви.

Што се тиче надлежности правосудне провенијенције статус регистратура остаје као што је био и до сада – тужилаштва, основни и виши судови „остају у надлежности регионалних и градских архива, у складу са Решењем о утврђивању територија архива („Службени гласник" РС, бр. 7/96)", с тим што тужилаштва поступају по јединственој Листи категорија коју на основу Правилника доноси Државно тужилаштво како је напред наведено, а судови доносе сопствене Листе на које сагласност даје надлежни јавни архив.

Још једном је истакнут став да се називи категорија у обрасцу архивске књиге имаоца и ствараоца морају унифицирати са називима категорија из валоризоване Листе категорије истог имаоца и ствараоца.

Закључак присутних колега био је да је у наредном периоду неопходно да колеге из Службе заштите архивске грађе и документарног материјала ван архива контактирају ствараоце судске провинијенције те „прикупе што више информација" у погледу рокова чувања (дужих односно краћих), као и чињенице да поједине категорије стварају категорије документарног материјала које постојећим *Правилником* нису обухваћене, те ће Радна група АДС-а за заштиту архивске грађе и документарног материјала ван архива сачинити допис који би био упућен надлежном Министарству правде како би сачинили измене и допуне истог.

У циљу стандардизације стручних послова неопходно је да све службе за заштиту архивске грађе ван архива у архивима поступају у складу са стручним мишљењем у вези вредновања архивске грађе и документарног материјала код правосудних стваралаца и у том смислу усмеравају ствараоце како би исти испунили своје законске обавезе према архивским прописима.

Електронско архивирање (Е-архив) – актуелни тренутак, предности, дилеме и изазови

2. Војкан Глигоријевић као представник Канцеларије за ИТ при Влади РС требало је да представи „тестно окружење" за Е-архив. Међутим, В. Глигоријевић је присутним колегама у уопштеним цртама презентовао два владина софтверска решења за Е-архив и Е-писарницу. Истакао је да ће у наредном периоду вероватно бити организована обука за колеге који ће радити у Е-писарници или ће на било који начин имати „додирних пословних тачака" у том окружењу. Глигоријевић је истакао да је развијањем ова два софтверска решења остварена боља комуникациона мрежа између свих државних органа, као и да ће бити успостављени прописани стандарди уз обавезну примену истих. Предуслов за практичну обуку у Е-архиву јесте да струка најпре „усагласи" Каталог поступака са шифарником документарног материјала и роковима чувања.

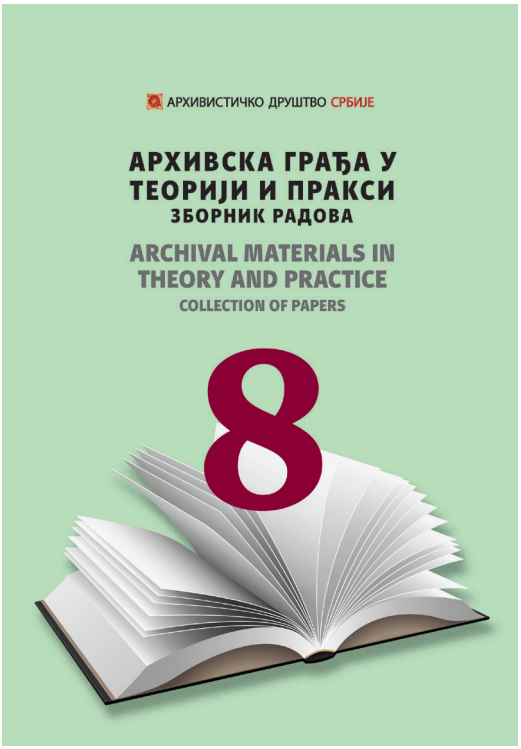
Дискусија у оквиру ове тачке односила се на то да архиви нису технички још увек спремни за имплементацију и рад Е-писарнице и да је у том смислу неопходна додатна кадровска стручна обука. Истакнути су позитивни примери стваралаца управне провенијенције који већ примењују државну е-писарницу у свом пословању (Градска управа града Шапца, општинска управа Велико Градиште…). Колеге из архива у Шапцу такође имају позитивна искуства у том смислу. Било је мишљења да би се обуке могле вршити и индивидуално, на нивоу сарадње сваког појединачног архива са ствараоцима управе на њиховим територијама. Већина колега је била мишљења да је потребна заједничка едукација стручних запослених у заштити архивске грађе ван архива за рад у Е-писарници и Е-архиву. Утисак је да софтвер за Е-архив још увек није завршен, а императивно се очекује рад у Е-писарници и Е-архиву од 1. јануара 2026. године. Мишљење колега је да то није реално.

Закључак у вези са темом електронског архивирања био је да је неопходно едуковати стручне запослене у „тестном" окружењу, јер се рад стваралаца управне провенијенције у Е-писарници разликује од рада стручних лица у архивима, разрешити све недоумице у вези са Каталогом поступака са шифарником документарног материјала и роковима чувања (државна листа категорија), разменити међусобно искуства из рада стваралаца који већ примењују Е-писарницу и сачекати да се изради и део софтвера за Е-архив.

Закључке са радионице израдили:
***Др Јасмина Живковић**, архивски саветник*
***Марија Тодоровић**, архивски саветник*
***МА Јасмина Латиновић**, архивски саветник*
***Александар Рафаиловић**, виши архивиста*

***МА Видосава Ераковић**, виши архивисти*
Архив Југославије

АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ 8

Зборник радова *Архивска грађа у теорији и пракси* 8 резултат је конструктивног дијалога архивиста из Србије и региона о актуелним питањима архивске службе, вођеног на Осмом међународном архивистичком саветовању одржаном у Сенти од 8. до 10. октобра 2024. године. Уз уводне текстове председнице Архивистичког друштва Србије Леле Павловић и уреднице Слободанке Цветковић, Зборник садржи 26 прегледних и стручних радова.

У првој тематској целини под називом *Актуелни проблеми архивске теорије и праксе* представљено је укупно девет ауторских и коауторских радова. Милена Поповић Субић је у раду *Архивска грађа у електронском облику* указала је на разлику између архивске грађе у електронском и папирном облику, у погледу настајања, заштите и чувања, посебно истичући нове облике архивске грађе и документарног материјала – електронски документ. У раду Александра Бережнова *Фотографије генерисане вештачком интелигенцијом – ризик по архиве* разматрано је питање утврђивања веродостојности фотографија генерисаних вештачком интелигенцијом и изазова које оне представљају за архивску струку. На рад Бережнова надовезује се рад Мирјане Богосављевић *Примена вештачке интелигенције у архивима – потреба или изазов нове технологије* у којем је ауторка покушала да представи примену вештачке интелигенције у управљању документима и архивима, као и стратегије о коришћењу вештачке интелигенције, управљања над њом и надгледања њене употребе, а у циљу побољшања сарадње и комуникације међу архивима и архивистима. У коауторском раду Марка Радовановића и др Светлане Стефановић *Апликација за обраду, претрагу и преглед дигитализо-ване фото-архиве Танјуг* представљен је пројекат дигитализације фото-архиве Танјуг. Рад Мирјане Димитријевић *Примена здравствене информационог система Heliant на примеру Опште болнице Лесковац* такође је посвећен дигитализацији, односно њеној примени у здравственом сектору. У раду је посебно истакнута потреба међусобног повезивања здравствених установа модерним софтверским решењима која омогућавају брзу и безбедну размену података у електронском облику. *Професионална етика у области конзервације и реставрације културне баштине* тема је рада Светлане Перовић Ивовић, којим је ауторка указала на професионалну етику, основне принципе и захтеве конзерваторске професије у области конзервације и реставрације архивске и библиотечке грађе. Из конзерваторске делатности је и рад др Наташе Димитрић на тему *Јонске течности као идеални представници зелене хемије у сврху дезинфекције папирне архивске грађе*, у којем ауторка разматра принципе зелене хемије и одрживог развоја као новог приступа у развоју конзерваторских метода. У раду Душана Жугића *Архивски депо у новој згради Историјског архива Ужица – опремање и искуство радника службе депоа* приказано је петнаестогодишње искуство запослених у служби депоа ИА Ужица. Амбијентални услови депоа у архивима у Босни и Херцеговини, стање и угроженост архивске грађе, тема су рада Синише Домазета под називом *Сигурна локација или последња дестинација – примери и смернице деловања из архивских депоа архива Босне и Херцеговине.*

Друга тематска целина под називом *Човек у архиву* доноси пет ауторских радова. Кроз рад на тему *Нове перспективе у историјском архиву Кикинда: јачање и позиционирање улоге архива у локалној заједници* Срђан Сивчев представио је промене у програмској делатности Историјског архива Кикинда, оријентисаној ка сарадњи са школама, Туристичком организацијом Кикинда и установама културе. Наташа Милошевић Дулић ауторка је рада *Оштећења архивске грађе настала дејством микроорганизама, методе и средсва за дезинфекцију архивске грађе и њихов утицај на људе и животну средину* у којем је анализирала доступне методе и дезинфицијенсе, њихово деловање на запослене у архивима и кориснике архивске грађе и еколошку прихватљивост тих средстава са становишта њиховог утицаја на животну средину. У раду *Рашид Хајдаревић: допринос архивистици и османистици*

Елма Дервишбеговић представила је биографију Рашида Хајдаревића, архивисте Историјског архива Сарајево и оријенталисте. Рад Видосаве Ераковић *Едукација архивских радника – југословенско искуство и пракса (1945–1974)* посвећен је улози савезних и републичких органа, тела и организација у едукацији архивских радника у Југославији, у циљу унапређења архивске службе и развоја архивистичке доктрине. Душан Гутеша, аутор рада на тему *Виша звања у архивској делатности: изазов који траје*, пружио је преглед догађаја, околности и напора који су уложени како би се стекли услови за стицање виших архивистичких звања, која су предуслов за побољшање материјалног и социјалног положаја архивских радника. Својим радом Гутеша је актуелизовао питање стицања виших звања у архивској делатности, оправдано га представљајући као трајни изазов архивске струке, будући да је то један од горућих проблема са којима се архивисти и данас суочавају у немогућности да остваре права која происходе из стеченог стручног звања, а која не би смела да зависе од добре воље руководиоца нити од њеног изостанка.

У последњој тематској целини *Извори за економску историју* презентовано је 13 радова о архивским изворима за економску историју у 19. и 20. веку. Др Слободан Селинић, аутор рада *Економска историја Србије у првој половини осамдесетих година 20. века у архивским изворима*, указао је на најважнија документа за историју Србије, похрањена у Државном архиву Србије и Архиву Југославије, која су расветлила разне аспекте економског живота (привредни раст, инфлацију, незапосленост, спољни дуг, материјални положај СР Србије у југословенској држави и др.). *Бугарске репарације и ратна одштета као економско и политичко питање после Првог светског рата – поглед кроз архивску грађу* тема је рада др Ивана Ристића, који је разматрао економски и политички значај питања ратне одштете, са посебним освртом на финансијске и економске обавезе Бугарске према Краљевини СХС. Горан Милосављевић у раду *Трговачки сталеж и стварање државе: значај личног фонда Николе Милићевића Луњевице за проучавање економске историје Србије* представио је историјат развоја трговине у Београдском пашалуку и деловање и улогу Николе Милићевића Луњевице, имућног трговца, устаника и савременика вожда Карађорђа, у изградњи Кнежевине Србије. Кроз његов лични фонд, који се чува у Историјском архиву Шумадије, можемо пратити Луњевичин успон у трговачком сталежу, али и слабљење његове економске моћи. На значај личних фондова указала је и Миљана Ђорђевић у раду *Лични фондови у Историјском архиву Ниш као извор за проучавање економске историје*, представљајући заоставштину привредника, фабриканата, трговаца, рентијера и инжењера као драгоцени извор за проучавање локалне економске историје. Рад др Драгомира Бонџића на тему *Архивска грађа о оснивању и почетку рада Економског факултета у Београду* тиче се почетака високог образовања кадрова за економију кроз оснивање Економско-комерцијалне високе школе 1937. која је у потоњим годинама прерасла у Економски факултет и постала део Београдског универзитета. У раду *Архивски фондови банака као извор за изучавање економске историје Краљевине Србије / Југославије* ауторке др Весне Алексић представљена су њена искуства у раду на сређивању и обради архивске грађе банкарске провенијенције, као и њена искуства у научноистраживачком раду заснованом на истраживању банака. Још један рад посвећен је архивској грађи банкарске провенијенције, а реч је о тексту Иване Јовановић под називом *Архивски фондови новчаних завода у Историјском архиву Ниш – извор за проучавање економске историје Ниша* којим је ауторка указала на фондове девет банкарских установа и новчаних завода из прве половине 20. века као изворе за економску историју Ниша. Др Соња Јерковић је свој рад под називом *Архивска грађа Привилеговане народне банке Краљевине Србије (1883–1919) као извор за изучавање економске историје* посветила анализи значаја архивске грађе настале радом Народне банке, кроз коју је сагледала рад банкарског сектора у Краљевини Србији, утицај политичког фактора на рад финансијских институција и напоре које је привредна елита уложила у модернизацију финансијског пословања. Амела Бедаковић је у раду *Фонд трговачких и обртничких комора за Босну и Херцеговину као извор за економска истраживања 1909–1963.* представила историјат Трговачке и обртничке коморе за Босну и Херцеговину као извора за проучавање економског кретања, економске политике и привредних и политичких прилика у Босни и Херцеговини. Рад Александре Пијук Пејчић под називом *Фонд Сарајевска пивара (1893–1995)* доноси драгоцене податке о развоју пиварске индустрије у Сарајеву и упућује нас на изворе за проучавање економске, друштвене и локалне историје Сарајева и Босне и Херцеговине. Коауторски рад др Татјане Кикић и Александре Матић *Архивска грађа Агенције за привредне регистре као историјски извор за проучавање привредне историје у Републици Србији* има за циљ да, кроз преглед података регистара које води АПР, представи ову архивску грађу као вредан извор за проучавање привредне историје Србије од половине 20. века до данас.

Радови објављени у зборнику *Архивска грађа у теорији и пракси* 8 разматрају кључна питања савремене архивске теорије и праксе као што су електронски документ, дигитализација, примена вештачке интелигенције у архивској служби, едукација архивских радника, конзерваторска делатност и професионална етика, али и актуелизују питање проучавања архивских извора за економску историју.

***Владимир Дамњановић**, виши архивиста*
Међуопштински историјски архив Ваљево

ОКРУЖНИ СУД ВАЉЕВО (1807–1944) : НАЈСТАРИЈИ ФОНД МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ВАЉЕВО

Окружни суд у Ваљеву, као један од најстаријих и најугледнијих судова у Србији, захваљујући свом географском положају и друштвеним приликама средине над којом је имао надлежност, имао је значајну улогу у успостављању законитости и уређењу свакодневног живота становништва ваљевског краја. Суд је установљен 5. маја 1804. године.

Услед нестабилних и устаничких прилика, рад суда је прекинут 25. априла 1806. године, када је судска власт поново враћена војним заповедницима. Окружни суд у Ваљеву је обновљен, највероватније 1807, а одлуком Правитељствујушчег совјета „уређен" је 1. јануара 1809. године, када је проглашен за варошки и нахијски суд, магистрат. Том одлуком одређено је да, поред правосудних, обавља и административне послове.

Сломом Првог српског устанка суд је престао са радом, док се трагови његовог поновног деловања уочавају у време Другог српског устанка, све до споразума кнеза Милоша Обреновића са Марашли Али-пашом. Наредбом кнеза Милоша од 1. јула 1822. године да се у Ваљеву установи нахијски суд, поновно успостављање судске власти остварено је у мају 1823. године, од када суд непрекидно функционише.

Током свог рада Окружни суд у Ваљеву је делатност обављао под различитим називима, у складу са променама у државном уређењу и организацији судске власти. У појединим периодима јавља се као Ваљевски нахијски суд, Суд вароши ваљевске и Магистрат до 1835. године, затим као Исправничество у периоду од 1835. до 1837. године, а од 1837. до 1840. поново као Магистрат. Од 1840. до 1890. године суд делује под називом Суд округжија ваљевског, да би од 1890. до 1928. носио назив Ваљевски првостепени суд, након чега наставља рад као Окружни суд. Као и остали судови тог времена, Окружни суд у Ваљеву је, поред судске, вршио и управно-извршну власт. Доношењем Сретењског устава, а потом и такозваног „Турског устава", као и каснијим доношењем низа закона и уредби, судска власт се постепено ослобађала надлежности које нису спадале у домен правосуђа, чиме је дошло до јаснијег раздвајања судских и управних функција.

У првој половини 19. века Ваљевски окружни суд је обављао широк спектар послова који су, поред правосудних, обухватали и бројне управне и извршне надлежности. У оквиру судске делатности вршио је ислеђивање кривичних дела и грађанских парница, као и доношење пресуда у тим предметима. Истовремено је вршио надзор над радом управних власти и обављао значајан број административних послова.

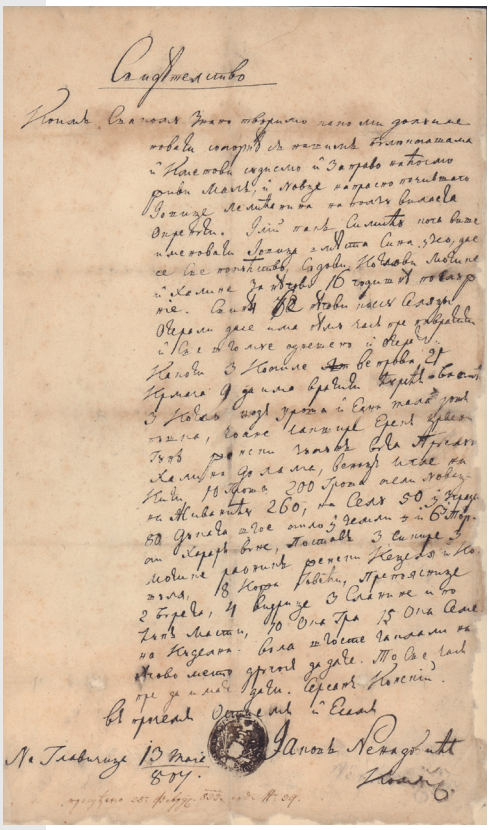
По свом рангу, Ваљевски окружни суд представљао је првостепени суд који је одобравао или поништавао одлуке примирительних, а касније и општинских и среских судова, те решавао предмете за које ови судови нису били надлежни (углавном грађанске парнице и кривична дела).

У време појачане хајдучије, у периодима 1863–1866, 1885. и 1894/1895. године, Суд је поступао у складу са овлашћењима *Закона о ћреким судовима*. Његов рад био је организован преко судских већа, судија, истражних судија и административног особља. Територијална надлежност суда простирала се на Колубарски, Тамнавски, Подгорски и Посавски, а касније и на Ваљевски срез.

У Окружном суду у Ваљеву службовале су бројне истакнуте и значајне личности, међу којима су били Прота Матеја Ненадовић, Јаков Ненадовић, Јовица Милутиновић, Гаја Дабић, Петар Јокић, Теодор Грујовић, Владислав Петковић Дис и други.

Фонд Окружног суда у Ваљеву преузиман је у више наврата. Посебну пажњу заслужује чињеница да се одмах по оснивању Архивског средишта у Ваљеву 1948. године руководилац Благоје Чупаревић посветио прикупљању и сређивању расуте архивске грађе која се налазила на тавану зграде суда, у подруму кафане „Златибор" и на другим локацијама. У овом послу помагала му је војска, као и ученици ангажовани у привреди.

Фонд је непотпун, али је до сада сређен до 1900. године према принципу провенијенције. Архивска грађа је разврстана по годинама, унутар сваке године по фасциклама, а у оквиру фасцикли формирани предмети распоређени су по нумерацији. Фонд је категорисан као архивска грађа од изузетног значаја. Обухвата период од 1807. до 1944. године и садржи 372 књиге и 4.664 кутије списа, што укупно износи 621 метар архивске грађе која обухвата разноврсну административну и правосудну документацију која одражава широку надлежност суда у различитим периодима. Садржи административне списе, упутства и наредбе, као и законске акте и прописе који се односе на порезе, десетак и уређење друштвених и привредних односа. Значајан део чине предмети кривичних и грађанских спорова, од крађа и убистава до имовинских деоба, наследства и дугова, као и списи трговачких односа попут зајмова, закупа и јавних продаја. У Фонду се налазе и извештаји о раду суда, бирачки и поротнички спискови, статистички прегледи судских одлука и притвореника, као и документација о ратној штети након Првог светског рата и финансијско-материјалном пословању суда.

Свидашељсшво Јовице Лелићанина, йошйисано од сшране усшаничкоī вођа Јакова Ненадовића, 13. 7. 1807.

Најстарији сачувани документ у Фонду, а уједно и најстарији документ којим располаже Међуопштински историјски архив Ваљево, јесте *Свидетељство* издато 13. јула 1807. године на Главици. Документ је потписао Јаков Ненадовић, у својству устаничког команданта, што сведочи о споју судске, управне и војне власти у раном периоду Првог српског устанка.

Анализом садржаја документа може се уочити да је предмет поступка имовина покојног Јовице Лелићанина који је напрасно преминуо. Према наводима у документу, покојник је уместо рођеног сина за наследника узео Илију Симића, коме је признато право на целокупну заоставштину, укључујући покућство, судове, котлове, пољопривредни алат и одећу. Посебно је значајан детаљан попис стоке која је чинила део наследне масе, што указује на устаљену праксу прецизног евидентирања имовине већ у раној фази развоја судске власти. У наставку документа наведени су и подаци о новцу и другој покретној имовини која је била предмет поступка, што пружа драгоцен увид у економске односе и правну праксу ваљевског краја почетком 19. века.

Додатну историјску вредност овом документу даје чињеница да је потписан од стране Јакова Ненадовића, једне од најзначајнијих личности Првог српског устанка. Његов потпис на овом сведочанству указује не само на лични ауторитет устаничког вођства, већ и на активну улогу устаничких старешина у вршењу судских и управних послова на локалном нивоу у раној фази устанка.

Фонд Окружног суда Ваљево представља кључни извор за проучавање историје Колубарског округа, јер кроз богату и разноврсну архивску грађу пружа поуздане податке о правним, друштвеним и економским приликама у ваљевском крају. Захваљујући томе, овај фонд је био и остао један од најзначајнијих извора за истраживање локалне историографије.

***Весна Цветковић**, архивисш*
Историјски архив „31. јануар" Врање

НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ВРАЊСКОГ (1878–1922) : НАЈСТАРИЈИ ФОНД У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ „31. ЈАНУАР" У ВРАЊУ

Архивска грађа представља један од најзначајнијих извора за проучавање историјских, друштвених, правних и управних процеса прошлости. Посебно место у фондовима Историјског архива „31. јануар" у Врању заузима фонд Начелство округа врањског, који представља најстарији сачувани фонд ове установе. Његов значај огледа се не само у хронолошкој старини, већ и у садржајној разноврсности и документарној вредности за проучавање управне, економске и друштвене историје југа Србије у периоду од ослобођења од османске власти до укидања округа као управне јединице.

Након ослобођења јужних крајева Србије 1878. године, новоослобођене области су, на основу *Закона о йривременом уйравном йодељењу и снабдењу властима*, административно организоване ради успостављања државне управе. Према овом закону, новоослобођени крајеви били су подељени на шест округа и 21 срез, при чему је формирано и Начелство округа врањског са седиштем у Врању. У почетном периоду, овај округ је обухватао Власински, Пољанички, Моравски и Пчињски срез.

Административно-територијална структура округа мењала се током наредних деценија. *Законом о йодели йрисаједињеної земљишша на округе и срезове* од 17. децембра 1878. године, Врањски округ је обухватао Пољанички, Масурички и Пчињски срез. Нови Устав из 1888. године задржао је поделу на округе, срезове и општине, а *Законом о административној йодели Краљевине Србије* из марта 1890. године број округа у Србији смањен је на петнаест.

Укидањем Нишког округа, Лесковачки срез је припао проширеном Врањском округу, коме је прикључен и Јабланички срез из Топличког округа. Коначно, Законом из јануара 1899. године, Врањском округу прикључен је и Власотиначки срез из Пиротског округа. Начелство округа врањског укинуто је Законом од 26. априла 1922. године, када су, у складу са Видов-

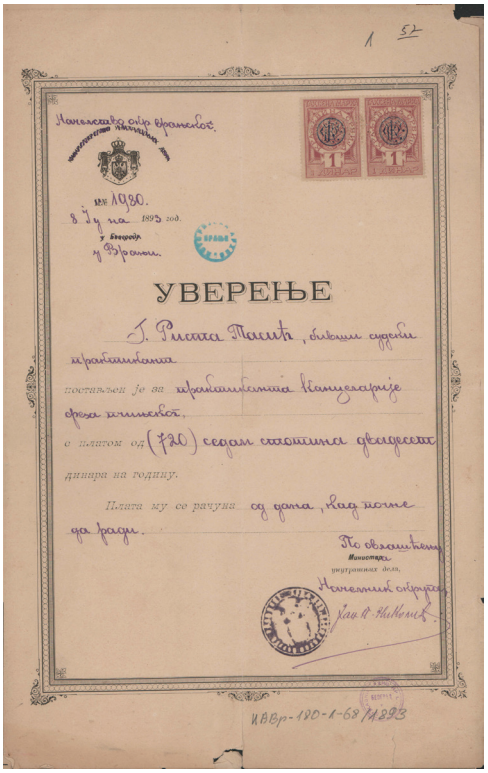
данским уставом, уведене области као нове управне јединице, а његова територија ушла је у састав Врањске области.

Мада је Архив у Врању основан од стране Народног одбора среза Врање 31. марта 1962. године као Историјски архив среза Врање, фонд Начелства округа врањског није одмах доспео у његову надлежност. Наиме, Државни архив Србије у Београду је тек 24. марта 1969. године извршио примопредају фонда, о чему сведочи књига пријема у којој је овај фонд уписан под редним бројем 99. Овај податак је од изузетног значаја, јер указује на децентрализацију архивске грађе у послератном периоду, када је извршено накнадно враћање локалних фондова матичним архивима.

Архивска грађа фонда сачувана је фрагментарно. Састоји се од 385 предмета, у количини од 0,30 метара дужних (односно три архивске кутије) и обухвата период од 1880. до 1915. године. Сва документа су написана на српском језику. Фонд је архивистички обрађен 2017. године када је урађен аналитички инвентар. Исте године инвентар је публикован у издању Историјског архива „31. јануар" у Врању. Аналитички инвентар садржи аналитичке описе садржаја сваког предмета понаособ, а код обимнијих и значајнијих предмета аналитички су описани и појединачни акти. Посебно значајан аспект обраде представља чињеница да је фонд микрофилмован у целости и делимично дигитализован, што сведочи о раној примени мера заштите архивске грађе и омогућавању њене дугорочне доступности истраживачима. Фонд је категорисан као архивска грађа од изузетног значаја, што га сврстава у највишу категорију заштите у складу са архивским прописима.

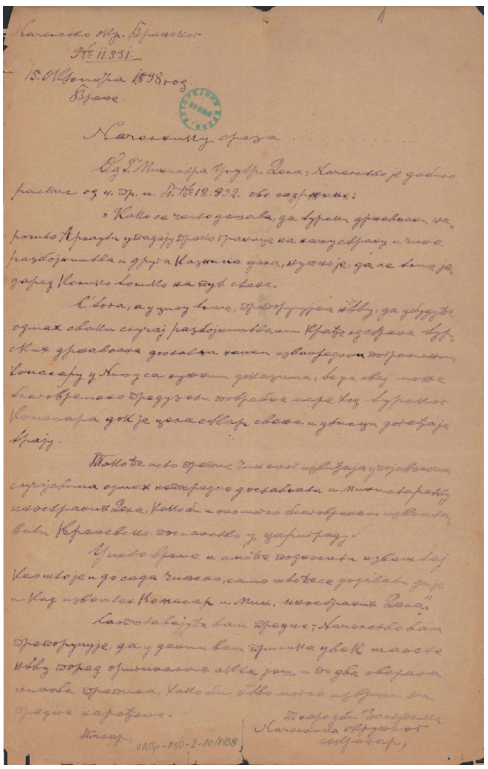
Како је настао као резултат редовног канцеларијског пословања Начелства округа врањског, фонд одржава његову управну, надзорну и координациону улогу у односу на среске и општинске власти. Документа омогућавају праћење примене државних прописа на локалном нивоу, као и сагледавање конкретних управних, привредних и безбедносних питања са којима су се окружне власти суочавале у наведеном периоду. Иако невелик по обиму, садржај је тематски изузетно богат и разноврстан. У фонду се налазе списи о издавању под аренду државних имања и ливада, документација о кондуит-листама полицијских практиканата, апотекара, општинских бабица, као и подаци о шпекулацијама дуваном и ракијом. Значајан део грађе чине пописи имања, подаци о свештеничком биру и прегледи пословања срезова. Посебну истраживачку вредност имају документи који се односе на изборе општинских чиновника и кметова, пописи механа у Пољаничком срезу, извештаји о стању пословања среских канцеларија, као и спискови сеоских добара и полицијских чиновника. Такође, сачуване су и пријаве угинућа стоке од непознатих болести, примедбе на *Закон о таксама*, огласи о продаји некретнина и предлози за одликовања и сл. Посебно место заузимају депеше начелника Округа врањског које се односе на заштиту пограничних села од Арнаута, јер пружају увид у безбедносне прилике и осетљиве односе у пограничним областима.

Фонд Начелства округа врањског као најстарији и један од најзначајнијих фондова који се чувају у Историјском архиву у Врању има вишеструки значај. Са историјског становишта, он је кључни извор за проучавање процеса интеграције јужних крајева у правни и управни систем Краљевине Србије након 1878. године, док са административног аспекта омогућава увид у рад окружних и среских власти, њихову организацију и надлежност. Такође, за истраживаче локалне историје, етнологије, демографије и економије, ова грађа представља незамењив извор података о свакодневном животу, власничким односима, трговини, безбедносним приликама и функционисању државне управе. Као најстарији фонд у архиву, он има и симболичку вредност, јер представља темељ архивске делатности у Врању.

Уверење да је Риста Тасић, бивши судски практиканш, постављен за практиканта канцеларије Среза ћићиског, 8. јун 1893.

Дойис Начелсшва округа врањскоī, уйућен начелнику среза, у коме īа обавешшава о садржини дойиса йримљеноī од Министарсшва унушрашњих дела о сйречавању сшалних уйада Арнауша на шериторију Краљевине Србије, 15. окшобар 1898.

Татјана Стеванчев, виши архивист
Историјски архив Сомбор

ЗБИРКА ПОВЕЉА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА СОМБОР

Архивско средиште архивског подручја Сомбор (у даљем тексту Архив) основано је децембра 1948, а спорадично преузимање архивске грађе започето је већ наредне године. Архив интензивније почиње са преузимањем архивске грађе 1952. године, када су му додељене прве просторије у згради Старе поште, на Тргу Светог Ивана бр. 7), у којој се налази и данас.

Повеља Слободног краљевског града Сомбора, 1749.

Архив чува архивску грађу и документарни материјал у оквиру 662 фонда, 18 збирки и 28 личних фондова, за период 1612–2022. године, у укупној количини од 3698,11 метара. У Регистру фондова и збирки Архива, под регистарским бројем 1 уписана је Збирка повеља са граничним годинама грађе (1612–1883). Одлуком Управног одбора Архива Србије Збирка је 1998. категорисана као културно добро од великог значаја.

Збирка је први пут инвентарисана 1974. године. Документа Збирке сређена су хронолошки, а сачињен је и аналитички инвентар у виду свеске који је обухватио 29 повеља. Сачињени су кратки преводи повеља писаних на латинском, немачком, мађарском, црквенословенском и српскохрватском језику. Претпоставка је да је аутор аналитичког инвентара мр Ђорђе Антић. Историјат архивске збирке, као ни припадајући регистри, нису сачињени.

У *Водичу кроз архивске фондове Историјског архива Сомбор* из 1985. наводи се да је збирка формирана 1954. године од прикупљених и откупљених повеља. Архивист Ковач Пал 1988. поново обрађује збирку и сачињава сумарни и аналитички инвентар у виду свеске без пратећих регистара. Последњу архивистичку обраду врши Марица Жикић, виши архивист, 2009. године, када сачињава сумарни инвентар са уводом и аналитички инвентар са припадајућим регистрима, који обухвата 30 повеља са граничним годинама грађе (1612–1883).

Збирка обухвата најстарији, као и највреднији документ који Архив поседује. Најстарија је племићка повеља коју Палатин Веит Спиндлер (*Palatin Veit Spindler*), овлашћен од стране болесног краља Матије II Хабсбуршког, додељује Мартину Вонтшину (*Martin Wontschin*) за заслуге и верно служење краљу. Повеља је оригинална, писана на немачком, на пергаменту (1 лист), са потписом, али без печата. Издата је у Гмундену (*Gmunden*) 1612. године. Повеља је инвентарисана под инв. бр. 1 Збирке.

Највреднији документ свакако је јединствени правни акт, оригинална Повеља Марије Терезије о додељивању Сомбору статуса Слободног и краљевског града из 1749. године, издата из канцеларије и са потписом владара. Значај Повеље је изузетан како у палеографском и дипломатичком смислу, тако и у погледу садржаја као основног документа у историји града и драгоцен је архивски изворник сомборске завичајне историје. Знамен је и исходиште упорне борбе Сомбораца за посебне повластице, веће слободе и раскидање феудалних стега и представља историјско сведочанство о ступању Сомбора на праг грађанског друштва. Повеља је писана на латинском, на пергаменту (28 листова), са оригиналаним печатом у месинганој кутији. Инвентарисана је под инв. бр. 6.

Архив је 2008. године објавио фототипско издање Елибертационе повеље у коме је након изворног отиска рукописа донет и штампани препис Повеље на латинском језику, а упоредо и њен превод на српски, при чему прелом латинског и српског текста у потпуности прати изворни рукопис, а оригинал документа је форматом, изгледом и бојом папира у потпуности веран изворнику.

Да би се стекла јаснија слика о времену и начину пријема првих повеља и формирању Збирке, извршен је преглед деловодних протокола и аката Архива за период 1949–1974. године тј. до сачињавања њеног првог аналитичког инвентара. Први податак о пријему повеља проналази се тек у 1955. години.

Наиме, у Градском музеју Сомбор 10. 11. 1955. године сачињен је Записник о примопредаји историјских докумената и архивског материјала, којим је Архив од Градског музеја примио укупно14 повеља из периода 1681–1844 године:

1. Повељу Марије Терезије из 1749. о додељивању Сомбору статуса Слободног краљевског града (данас инв. бр. 6 Збирке);
2. Повељу Марије Терезије из 1778. о повластицама сомборских трговаца (данас инв. бр. 10 Збирке);
3. Повељу Фердинанда I из 1835. о одржавању вашара у крунском поседу Ада;
4. Повељу Марије Терезије из 1751. о привилегијама трговаца и одржавању вашара у месту Сента;
5. Повељу Фердинанда I из 1844. о привилегијама сомборског штампара Карла Битермана (данас инв. бр. 23 Збирке);
6. Повељу Фрање I из 1828. о привилегијама сомборских трговаца (данас инв. бр 19 Збирке);
7. Повељу Фрање II из 1800. о оснивању Потиског крунског дистрикта;
8. Повељу Фрање I из 1821. о еснафским правилима немачких ткача и кројача из Печварада (данас инв. бр. 17 Збирке);
9. Повељу Фрање I из 1829. о еснафским правилима пачирских занатлија (данас инв. бр. 20 Збирке);
10. Повељу Фрање I из 1819. о еснафским правилима сомборских занатлија (данас инв. бр 14 Збирке);
11. Повељу Фрање I из 1820. о еснафским правилима сомборских занатлија (данас инв. бр. 16 Збирке);
12. Повељу Фрање I из 1820. о еснафским правилима сомборских ременара и обућара (данас инв. бр. 15 Збирке);
13. Племићку повељу Јоаниса Беличића од цара Леополда из 1681. (данас инв. бр. 3 Збирке);
14. Повељу Фрање I из 1814. о одржавању вашара у Сомбору (данас инв. бр. 13 Збирке).

Записник је заведен у деловодном протоколу Архива под бр. 120/1955. Потписан је од стране Милана Коњовића, управника Градског музеја Сомбор, Боже Попића, управника Државне архиве Сомбор, и двоје запослених из ових установа. Примопредаја је извршена на основу детаљног списка са 109 ставки свих докумената који су предмет предаје. Архив је поред наведених повеља примио и документацију Историјског друштва Бач – бодрошке жупаније, разне судске списе за период 1771–1844 године и друго.

Две повеље примљене од Музеја 1955. године (под редним бројем 3 списка), размењене су са Историјским архивом у Сенти и то на њихов предлог. У допису Архива бр. 85/2 од 31. 12. 1962. године, наводи се да је Савет Архива овластио управника Бошка Борђошког да ове две повеље размени за следеће повеље у поседу Историјског архива у Сенти:

- Племићку повељу коју Палатин Веит Спиндлер додељује 1612. Мартину Вонтшину (данас инв. бр. 1 Збирке);
- Племићку повељу додељену Франји Печиунотару Бачке жупаније од стране Марије Терезије из 1756. (данас инв. бр. 7 Збирке).

У року од годину дана Архив је дошао у посед још три нове повеље. Податак о томе налази се у допису Архива под бр. 34/1963 којим на тражење Службе за заштиту споменика Градског музеја Сомбор, доставља списак 20 докумената предложених за заштиту. У списку су под редним бројем 1-17 наведене повеље које Архив у том тренутку поседује. У односу на претходну годину, нове наведене повеље су:

- Племићка повеља коју Фердинанд III 1647. додељује Матији Кербовацу (данас инв. бр. 2 Збирке);
- Племићка повеља коју Фрања II 1804. додељује Јосић Балтазару (данас инв. бр. 12 Збирке);
- повеља Фрање I из 1813. о одржавању вашара у Оцацима (данас инв. бр. 18 Збирке).

Податак да Архив поседује укупно 19 повеља налазимо у *Предлоīу ūроīрама рада за 1967. īодину,* у делу Регистратурско сређивање материјала, у коме се наводи да ће се извршити инвентарисање Збирке повеља под бр. 16-19, израда сажетих превода и уношење потребних података у радни картон збирке. Предлог је Архив донео под бр. 132/1 децембра 1966. године.

У поступку разграничења фондова архива у Војводину, повеља Фрање II из 1800. о оснивању Потиског крунског дистрикта, уступљена је записником Архива бр. 57/1 од 4. 3. 1969. године Историјском архиву у Сенти.

Даљим прегледом, налазимо још само реверс Архива Војводине којим су од Архива позајмљена документа за поставку изложбе *Кроз Архивске фондове и збирке Војводине* 1972. године. На списку позајмљених докумената налази се и шест повеља, за које се у горе наведеним предметима налазе подаци о њиховом пријему. Архив је реверс завео под бр. 85/1 од 30. 3. 1972. године.

У односу на први аналитички инвентар из 1974. који је обухватио 29 повеља, сачувани су и подаци за пријем/размену 16 повеља. Иако недостају подаци о пријему 13 повеља, постојећи дају јаснију слику о времену и начину пријема првих повеља и формирању Збирке.

Збирка данас обухвата 33 инвентарне јединице: повеље, грамате, дипломе, вандровке, правилнике, синђелије, мајсторска писма и одлуке. Од тога су 25 оригинала, 2 копије, 4 дупликата, 1 превод и 1 фотографија повеље. На пергаменту је писано 16 повеља, а остале су на папиру. Уз 11 повеља сачуван је воштани печат (или његов део), већином у дрвеним кутијама, осим уз повељу из 1749. године уз коју је печат у месинганој кутији са поклопцем.

МА Марко Перић, виши архивиста
Историјски архив Београда

ЗЕМУНСКИ МАГИСТРАТ : НАЈСТАРИЈИ ФОНД ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА

Земунски магистрат је најстарији фонд који се чува у Историјском архиву Београда. У њему се налази архивска грађа градских власти, настала у периоду од 1751. до тренутка када је Земун припојен Београду 1934. године. У његовом развоју могу се разликовати два периода: први траје од 1751. до 1871. године, када градска власт носи назив Земунски магистрат, и други од 1871. до 1934. када, са нешто измењеним функцијама и називом, ради као Градско поглаварство у Земуну.

Зграда Магистрата земунског, 1826–1871.

Зграда Градског поглаварства Земун, 1886–1934.

Падом аустријске Краљевине Србије (1718–1739) Турци су се вратили у Београд, чиме је формирана граница између два царства на Сави и Дунаву. Земун је откупљен од породице Шенборн и 1749. године, као слободни војни комунитет, припојен Војној граници, односно Петроварадинској регименти Славонске крајине. Комунитет је била војна општина са већим самоуправним правима, у којој је 1751. године организована прва комунална управа – Магистрат, који је вршио управно-полицијску и судску власт. Представљали су га веће, градски судија који се бира из већа, два присежника, благајник, синдик и два полицајца. Магистрат је био аутономан, у смислу да су његове чланове бирали становници Земуна као грађани ослобођени војне службе. Војна команда вршила је одређен надзор у погледу безбедности и одржавања санитарних прописа, а регулатив који је 1787. године издао цар Јосиф II додатно је ограничио самоуправна права Магистрата и на известан начин га милитаризовао. Уместо градског судије изабраног из редова грађана, постављан је од стране Генералне команде градоначелник из официрских редова.

Значајан догађај у развоју Магистрата представљају револуционарне године 1848/1849, када су се на кратко време одвојено вршиле управна и судска власт. Земуном је тада управљао револуционарни Одбор, који је преузео функције Војне команде и Магистрата, у чијим рукама је остала само судска власт. Вративши се на уређење које је имао пре револуције, Земун није ушао у састав новоосноване Српске Војводине, већ је од 1851. до 1869. био у саставу Банатско-српске војне крајине.

Године 1871. почело је развојачење граница које је трајало до 1873. године. *Закон о уређењу градова у Војној граници* одредио је да су војни комунитети постали слободни градови са проширеном општинском самоуправом. Од 1871. године Магистрат, под називом Градско поглаварство у Земуну, вршио је на територији града само управно-полицијску власт, док су судску власт обављали првостепени судови. Управни апарат Градског поглаварства у Земуну био је састављен од Градског одбора и извршног органа. Чланови Градског одбра бирали су између себе градоначелника. Први избори у Земуну организовани су 1871. године и тада је, поред немачког, званични језик постао и хрватски. Градско поглаварство продужило је са радом и после Првог светског рата и стварања Краљевине СХС, односно Југославије. Када је 1934. године Земун ушао у оквир града Београда, Градско поглаварство престало је са радом. Његове послове преузела је Општина града Београда – Одељак у Земуну.

Прва зграда у којој је био смештен Магистрат изграђена је 1755. године. Поред ње је 1832. изграђена нова зграда која се и дан-данас у свом оригиналном облику налази у Земуну и представља најчистији примерак класицизма у архитектури старог градског језгра, а испред ње се налазе Магистратски трг и парк. Земунски Магистрат био је смештен у овој згради до 1871. године, када је она предата на коришћење Суду.

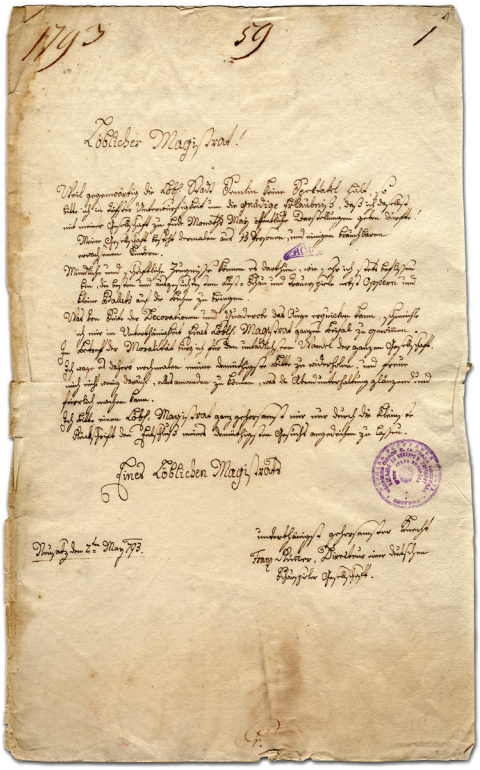
Архива настала радом градских институција Земуна пренета је у просторије Библиотеке и музеја Општине града Београда 1940. године под називом „Земунска историјска архива". Заштита ове архивске грађе, која је током Другог светског рата била скривана у трезору Народне банке, била је један од повода за оснивање Историјског архива Београда 1945. године. Фонд је допуњаван у два маха, 1953. и 1980. године. Документа су већином на немачком, до 1880. године (писана готицом), а од тад на хрватском и српском, док је мањи број на латинском, мађарском, турском, грчком и јеврејском језику. Фонд се састоји од 1352 књиге и 2323 кутије, а грађа хронолошки обухвата период од 1749. до 1932. године. Делимично је микрофилмована (1194 кутије и 1353 књиге) и израђен је инвентар микрофилмова у дигиталном облику. Информативна средства су улазни инвентар, регеста, картотеке и аналитички инвентар.

Врсте књига у фонду су разноврсне: црквене књиге рођених, венчаних и умрлих, пописи становништва и земљишне књиге, затим финансијске, стечајне, трговачке, калфенске и шегртске, поштанске, војне, болничке, затворичке, путничке, сточне, доставне и евидентне књиге, као и протоколи рада, односно кулучења. Списи се деле на поверљиве, опште, списе Грађевинског уреда, судска акта, изборне списе, упис шегрта, списе Земунског одбора, списе Председништва управног одбора за град Земун, финансијске списе и разне планове и списе.

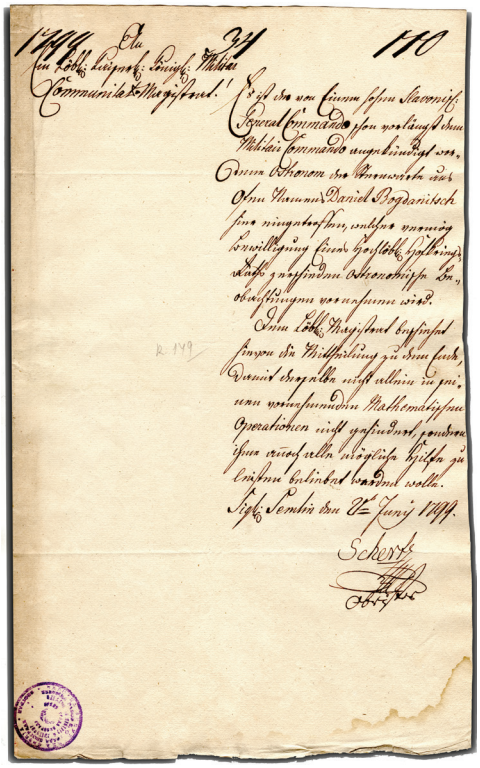
Архивска грађа је разнородна и на основу ње се може истраживати цео спектар тема из политичког и друштвеног живота на граници, у хронолошком оквиру од скоро два века. Могу се истражити полицијски послови, протеривања, сузбијање просјачења, предузимање мера против неморала, проституције, издавање пасоша, кажњавање кријумчарења оружја, дувана, дуката, брашна, кафе, соли и других артикала. Такође се могу сагледати сви судски послови, од решавања брачних спорова, оставинских маса, дуговања и потраживања, зајмова, стечајева, завештаја, закупа и лицитација, до доношења пресуда и издржавања казни.

Како је Земун растао и развијао се тако се ширила и привреда. Ту се пре свега мисли на трговину и извоз производа, као што су брашно, жито, животне намирнице, риба, гвожђе, текстил, првенствено у Београд и даље у Србију, као и увоз воска, вуне, коже, лоја, меда, стоке и дрва из Србије. У Земуну је радило више занатских еснафа – тесара, ливаца, пушкара, сајџија, сапунџија, ћевабџија, шупера и других. Привреда је у великој мери зависила и од сточарства, шумарства и пољопривреде. У фонду се могу наћи подаци о земунском грађевинарству и комуналним пословима, као и архивска грађа која се односи на просвету, рад школа и учитеља, културу, позоришта, балове, библиотеке, књижаре и штампарије, на цркву и свештенство. Посебно је занимљива грађа која осветљава организацију здравства, јер се ту могу видети болести које су најчешће владале, као и организација карантина на граници и доношење санитетских прописа.

На Дигиталном репозиторијуму Историјског архива Београда, на адреси *https://digitalni.arhiv-beograda.org*, брзо и лако може се погледати 58 књига пописа породица Земуна које су вођене крајем 19. и у првој половини 20. века. Породице су пописиване по улицама у којима су живеле, а поред главе породице уписани су и сви њени чланови са основним личним подацима, уз белешке о добијању домовнице или исељењу неког од чланова.

Први йомен Земунскоī йозорищйа, 1793.

Дойис Војне команде Земунском Маīисйрайу о доласку асйронома Будимске звездаре Данијела Боīдановића у Земун, ради асйрономских йосмайрања, 1799.

Ксенија Ђерковић, архивиста
Историјски архив Шумадије Крагујевац

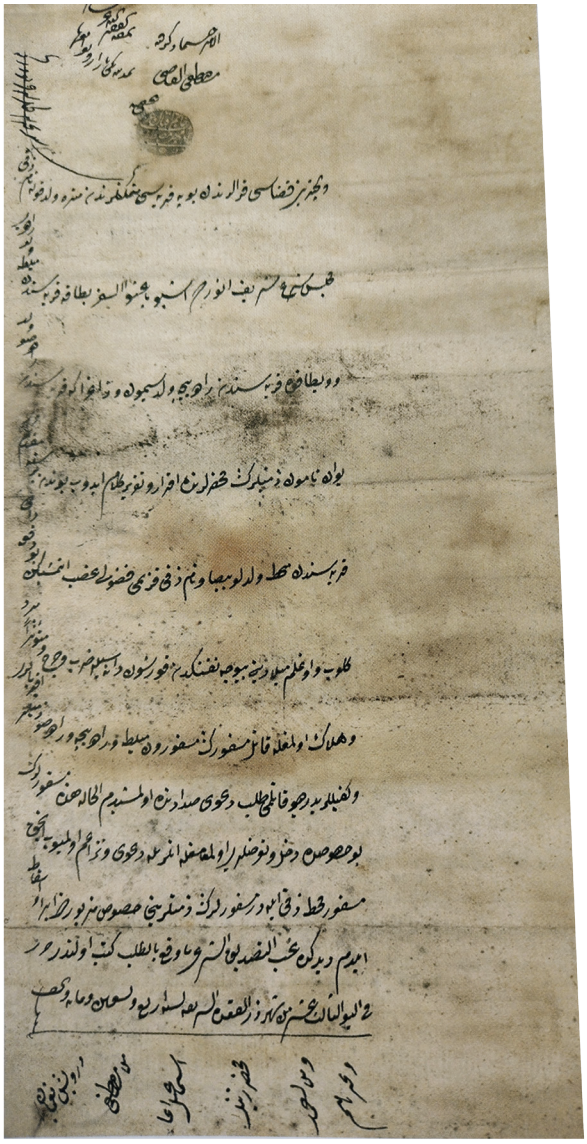
ОД СТЕМАТОГРАФИЈЕ ХРИСТОФОРА ЖЕФАРОВИЋА ДО ОСМАНСКОГ ДОКУМЕНТА У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ ШУМАДИЈЕ КРАГУЈЕВАЦ

Кроз своје вишедеценијско постојање Историјски архив Шумадије Крагујевац је више пута мењао назив, као и територијну надлежност. Назив Градска државна архива носио је од 1952. до 1958. године, када је вршио надзор архивске грађе не само на територији Крагујевца и Шумадијског управног округа, већ и за градове Краљево и Нови Пазар, као и за 11 срезова у њиховом окружењу. У том период, Архив је откупом дошао у посед 174 османска документа, која су првобитно била смештена у збирци Varia са осталом разнородном грађом, нераспоређеном по другим архивским фондовима и збиркама. О каквој врсти грађе се ради указивала је назнака „турска грађа", док је унутрашња листа била без потписа архивисте, а документа нису имала сигнатуру. Редуковањем докумената на 156 којима је додата и 31 књига на османском турском и арапском језику у периоду 2018–2021. године формирана је Оријентална збирка. Након сређивања и обраде, документа су преведена, израђен је аналитички инвентар и извршена дигита-лизација.

Најстарији документ који се данас чува у Историјском архиву Шумадије Крагујевац је управо из Оријенталне збирке. Ради се о тужбеном захтеву који је поднео хришћанин Митар, Колетов син, из села Буја у кадилуку Вучитрн, против другог хришћанина, по имену Микета који је годину дана раније, током отмице тужитељеве ћерке, из пушке убио његовог сина. Убицу је тужио великом везиру, а његове саучеснике у злочину је ослободио сваке кривице. Тужбу је 13. новембра 1780. године забележио Мустафа, кадија Новог Пазара и околине, на арапском језику. Документ је са арапског на српски језик превела др Мирјана Маринковић.

Архивска грађа из Оријенталне збирке презентована је широј јавности 2022. године на изложби „Србија и Црна Гора у Оријенталној збирци Историјског архива Шумадије у Крагујевцу", аутора Славка Степановића, Ненада Карамијалковића и Мирјане Маринковић.

Историјски архив Шумадије Крагујевац у свом библиотечком фонду чува и старе и ретке књиге, међу којима се издваја најстарије и најзначајније дело – *Стематографија* Христофора Жефаровића, са поднасловом „Изображеније оружиј или рических", штампана 1741. године у Бечу. Дело је засновано на хералдичком есеју истог назива који је написао и илустровао Павле Ритер Витезовић, првобитно објављеном 1701. године. За разлику од свог узора који садржи само графичке приказе грбова илирских земаља, *Стематографија* Христофора Жефаровића

Кадијина забелешка о убиству момка и отмици девојке, 1780.

садржи како ликовне, тако и књижевно-песничке приказе. Међу хералдичким приказима 56 грбова илирских и балканских земаља, пратећих стихова (песама) и знаменитости обликованих у стилу барока, те 29 ликова јужнословенских владара и светитеља, претежно српских, издвајају се портрети Светог Симеона и Светог Стефана Првовенчаног, потом портрет патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте, затим тријумфални приказ цара Душана на коњу, окруженог грбовима, као и портрет Цара Душана између Хроноса и Минерве. Христофор Жефаровић је такође израдио криптограм (магични квадрат) посвећен патријарху Арсенију IV, као и грб Патријаршије. Испод грбова

стиховима у пољском тринаестерцу, типичном за наше песнике XVIII века, објашњен је њихов смисао. Дело се завршава песмом патријаршијског секретара Павла Ненадовића Млађег у којој се истичу похвале Христофору Жефаровићу.

У време настанка *Стематографије* српска историја се није учила, српских школа готово да и није било, а оне ретке имале су кратак век трајања. Због тога је улога овог дела била велика, пре свега као приручника из националне историје, а затим и као темеља верске, моралне и политичке постојаности. Она сведочи о историјским тежњама српског народа и носи културне и уметничке поуке.

Пут до Историјског архива Шумадије Крагујевац *Стематографија* је као поклон пронашла 1976. године. Иако невелика по обиму, она је једна од најдрагоценијих српских књига штампаних у XVIII веку због порука које су одраз културно-уметничких и национално-политичких тежњи српског народа у Хабзбуршкој монархији тог времена.

Стематографија Христофора Жефаровића се чува у посебној витрини, под контролисаним условима и свим мерама безбедности. Књига је рестаурирана у лабораторији за конзервацију и рестаурацију старих књига Историјског архива Шумадије Крагујевац. Такође је и дигитализована са циљем да буде доступна широј јавности.

Христофор Жефарович - „Стематографија или Изображение оружиј илирических"

Татјана Цавнић
Архив Војводине

ИЗВЕШТАЈ СА АРХИВИСТИЧКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ДРУШТВА АРХИВСКИХ РАДНИКА ВОЈВОДИНЕ „АРХИВ КАО СВЕДОЧАНСТВО ДРУШТВЕНЕ И КУЛТУРНЕ ИСТОРИЈЕ" ОДРЖАНЕ У РУМИ

Од 25. до 27. новембра 2026. у Хотелу „Монограм Парк" у Руми одржана је Међународна архивистичка конференција Друштва архивских радника Војводине „Архив као сведочанство друштвене и културне историје: од архивске теорије и праксе до проучавања наслеђа и идентитета", која је окупила учеснике из дванаест земаља (Србија, Бугарска, Румунија, Грчка, Босна и Херцеговина, Малта, Русија, Белорусија, Казахстан, Узбекистан, Велика Британија, Сједињене Америчке Државе). Рад конференције одвијао се у оквиру четири тематске секције:

1) „Архивистика – теорија, пракса и методологија";
2) „Архив као извор за друштвену историју";
3) „Архиви и културна традиција";
4) „Архиви, памћење и идентитет".

На свечаном отварању скупа учесницима и гостима обратили су се др Борис Булатовић, председник Друштва архивских радника Војводине, Лела Павловић, председник Архивистичког друштва Србије, Милица Уверић, директорка Српске читаонице из Ирига, као и Јовица Зековић, директор компаније „Тревис" из Београда.

Ову тродневну научно-стручну архивистичку конференцију својим уводним излагањем на енглеском језику „Руске и источноевропске збирке докумената у америчким архивима" отворио је др Јордан Бајев са Софијског универзитета „Св. Климент Охридски". Након његовог излагања своје реферате поднело је још девет учесника – др Татјана Богојевић из Библиотекае Матице српске („Значај Дубровачког архива за српску културу"), др Немања Димитријевић из Архива Косова и Метохије у Приштини („Угроженост рада архива на Косову и Метохији: случај заплене архивске грађе Историјског архива Косовска Митровица"), Александар Бурсаћ из Архива Војводине („Методологија рада Комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у Војводини"), др Чарлс Фаруља, директор Националног архива Малте („Недостајући делови мозаика: пројекат Memorja на Малти и мањинске групе"), др Светлана Стефановић из Архива Југославије, Београд

(„Видљивост жена у архивској грађи”), др Драгомир Бонџић са Института за савремену историју („Архивска грађа о здрављу и здравственој заштити студената Београдског универзитета”), Владимир Дамњановић из Међуопштинског историјског архива Ваљево („Аграрна реформа и одузимање имовине Манастиру Боговађа након Другог светског рата”) и др Сузана Кујунџић Остојић из Националног савета буњевачке националне мањине у Суботици („Архивска и библиотечка истраживања о историји бачких Буњеваца”).

У оквиру другог дана Конференције, најпре се обратила др Јелена Романова, заменица директора Сверуског научноистраживачког института за управљање документима и архивску делатност из Москве („Формирање спискова организација као извора за аквизицију грађе у руским архивима: нормативни захтеви, практични проблеми и актуелни задаци”). Након њеног обраћања, у три сесије, резултате својих истраживања представили су Милена Поповић Субић из Архива Војводине („Стручни надзор у законодавству Републике Србије и АП Војводине”), Тамара Говедарица из Државног архива Србије („Стручни надзор у пракси код стваоца”), др Јасмина Живковић из Историјског архива Пожаревац и Јасмина Латиновић из Историјског архива Београда („Валоризација архивске грађе и документарног материјала правосудне провенијенције”), др Адриан Магина са Западног универзитета у Темишвару („Приступ онлајн изворима: дигитализација румунских средњовековних докумената и њен утицај на историјска истраживања у Србији”), др Шербан Марин из Националног архива Румуније у Букурешту („Наративни извори као архивски документи: случај Хронике Ђованија Ђакома Каролда”), др Кајрат Алимгазинов, заменик директора Архива Председника Републике Казахстан у Алматију („Проблеми обједињавања архивских фондова у Казахстану: савремени изазови и перспективе развоја”), Слободанка Цветковић из Историјског архива Пожаревац („Заштита личних података у архивској грађи”), Дејан Мостарлић из Историјског архива „Срем” („Сређивање архивских фондова некадашњег друштвеног привредног сектора: питања и проблеми”), Душан Гутеша и Сузана Миленковић из Војног архива, Београд („Истраживачки пут у Војном архиву: научно-информативна и помоћна информативна средства”), Татјана Цавнић из Архива Војводине („Преобликовање статуса издавачке делатности у програмској пракси Архива Војводине”), Дарко Маринковић из Војног архива („Двадесет година дигитализације у Војном архиву: како смо почели и где смо сад. Проблеми, изазови и решења”), др Љубинка Шкодрић са Института за савремену историју („Архивска грађа о информбироовским кажњеницама у Југославији”), др Јоанис Стојанидис са Одсека за архивистику, библиотекарство и информационе студије Универзитета Западне Атике у Атину („Расветљавање заједничке прошлости: друштвена историја здравља, јавна историја и улога архива”), др Драгана Катић, помоћник директора Архива Војводине („Архивска грађа о здравственим приликама на подручју данашње АП Војводине у новијој историји”), др Саша Илић из Архива Народне банке Србије („Крупне историјске појаве: комплексност истраживачког метода, извори и улога архива (пример хиперинфлације у СР Југославији 1992–1994. године)”, др Валерија Ванесио са Универзитета Малте у Мсиди и Малтешког истраживачког центра Хил музеја и библиотеке рукописа (у Колецвилу у Сједињеним Америчким Државама) у коаторству са др Илиарином Скаљом са британског Астон универзитета у Бирмингему („Етика сећања: архивска пракса и историјска интерпретација у обликовању идентитета”), мр Александра Пијук Пејчић из Хисторијски архив Сарајево („Писма Исидоре Секулић сарајевском издавачу”), Видосава Ераковић из Архива Југославије („Његошев однос према архивској грађи у светлу *Лажноī цара Шћепана Малоī* и *Горскоī вијенца*”), Александра Матић, Државни архив Србије из Државног архива Србије („Приредбе и забаве у ослобођеној Србији – из збирке плаката Државног архива Србије”) и Мирослав Јаћимовић из Архива Војводине („Историја новосадске авијације кроз архивску грађу”).

Најзад, трећег дана, пре завршне дискусије, своје научна саопштења презентовали су др Татјана Гернович са Белоруског државног универзитета у Минску

(„Архивски документ у музејским установама као предмет чувања, интерпретације и репрезентације"), Гуљнара Мукажанова („Актуелна питања комплетирања архива документима савремене историје"), др Елена Сиздикова („Социокултурна питања совјетског периода у писмима упућеним првом секретару ЦК Комунистичке партије Казахстана Д. А. Кунајеву") из Архива Председника Републике Казахстан, др Гулбану Жугенбајева са Казашког националног универзитета „Ал-Фараби" у Алматију („Проблеми формирања архивских збирки документарног наслеђа М. Тинишпајева") и Зулфија Сулејманова из Националног архива аудиовизуелне и филмске грађе Узбекистана у Ташкенту („Аудио-визуелна и филмска грађа као извор за проучавање занатства и примењене уметности").

Организовање конференције финансијски су подржали Министарство културе Републике Србије, Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама и Градска управа за културу Града Новог Сада, чиме је омогућена њена успешна реализација, док се објављивање зборника радова са скупа, који ће обухватити излагања учесника, очекује средином 2026. године.

Др Борис Булатовић, председник
Друштва архивских радника Војводине

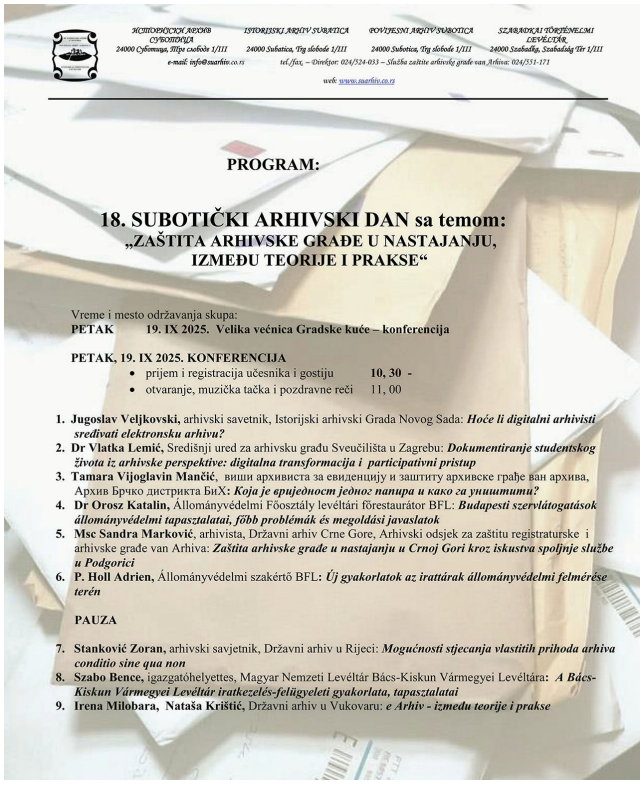
***Дијана Бореновић**, виши архивиста*
Историјски архив Суботица

18. СУБОТИЧКИ АРХИВСКИ ДАН – *ЗАШТИТА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У НАСТАЈАЊУ, ИЗМЕЂУ ТЕОРИЈЕ И ПРАКСЕ*

Велика већница Градске куће у Суботици била је по 18. пут место одржавања Међународне архивистичке конференције *Архивски дан* у организацији Историјског архива Суботица. Конференција је одржана 19. септембра, а тема ове године била је *Заштита архивске грађе у настајању, између теорије и праксе*.

Колеге из архива из Србије, Мађарске и Хрватске својим рефератима и презентацијама настојали су да приближе тренутне изазове и активности тзв. „спољне службе", ситуације у вези са документарним материјалом на терену, као и искуства али и потешкоће у примени Закона, нових правила и процедура.

При регистрацији, колегама је био доступан нови број часописа *Ex Pannonia* број 29, а могли су се упознати са другим публикацијама Историјског архива. Након музичке тачке на тамбури уз пратњу клавира коју је извела ученица средње Музичке школе у Суботици, као и поздравних речи директора суботичког архива и архивског саветника Стевана Мачковића, девет излагача је добило прилику да представи своје радове присутним посетиоцима, колегама и гостима, уз симултани превод на мађарски, односно српски, језик и видео-презентације.

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ СУБОТИЦА
TÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR
24000 Суботица, Трг слободе 1/III
e-mail: info@suarhiv.co.rs

ISTORIJSKI ARHIV SUBOTICA
24000 Subotica, Trg slobode 1/III
tel./fax: – Direktor: 024/524-033 – Služba zaštite arhivske građe van Arhiva: 024/551-171

POVIJESNI ARHIV SUBOTICA
24000 Subotica, Trg slobode 1/III

SZABADKAI TÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR
24000 Szabadka, Szabadság Tér 1/III

web: www.suarhiv.co.rs

PROGRAM:

18. SUBOTIČKI ARHIVSKI DAN sa temom:
„ZAŠTITA ARHIVSKE GRAĐE U NASTAJANJU, IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE"

Vreme i mesto održavanja skupa:
PETAK 19. IX 2025. Velika većnica Gradske kuće – konferencija

PETAK. 19. IX 2025. KONFERENCIJA

- prijem i registracija učesnika i gostiju **10, 30 -**
- otvaranje, muzička tačka i pozdravne reči 11, 00

1. **Jugoslav Veljkovski,** arhivski savetnik, Istorijski arhivski Grada Novog Sada: ***Hoće li digitalni arhivisti sređivati elektronsku arhivu?***
2. **Dr Vlatka Lemić,** Središnji ured za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu: ***Dokumentiranje studentskog života iz arhivske perspektive: digitalna transformacija i participativni pristup***
3. **Tamara Vijoglavin Mančić**, viši arhivista za evidenciju i zaštitu arhivske građe van arhiva, Arhiv Brčko distrikta BiX: ***Koja je vrijednost jednog papira u kako ga uništiti?***
4. **Dr Orosz Katalin,** Állományvédelmi Főosztály levéltári főrestaurátor BFL: ***Budapesti szervlátogatások állományvédelmi tapasztalatai, főbb problémák és megoldási javaslatok***
5. **Msc Sandra Marković**, arhivista, Državni arhiv Crne Gore, Arhivski odsjek za zaštitu registraturske i arhivske građe van Arhiva: ***Zaštita arhivske građe u nastajanju u Crnoj Gori kroz iskustva spoljnje službe u Podgorici***
6. **P. Holl Adrien,** Állományvédelmi szakértő BFL: ***Új gyakorlatok az irattárak állományvédelmi felmérése terén***

PAUZA

7. **Stanković Zoran,** arhivski savjetnik, Državni arhiv u Rijeci: ***Mogućnosti stjecanja vlastitih prihoda arhiva conditio sine qua non***
8. **Szabo Bence,** igazgatóhelyettes, Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Vármegyei Levéltára: ***A Bács-Kiskun Vármegyei Levéltár iratkezelés-felügyeleti gyakorlata, tapasztalatai***
9. **Irena Milobara, Nataša Krištić,** Državni arhiv u Vukovaru: ***e Arhiv - između teorije i prakse***

Југослав Вељковски, архивски саветник из Историјског архива Града Новог Сада, започео је представљање реферата својим радом који носи назив *Хоће ли дигитални архивисти сређивати електронску архиву?* Након тога је др Влатка Лемић испред Средишњег уреда за архивску грађу Свеучилишта у Загребу представила свој рад *Документирање студентског живота из архивске перспективе: дигитална трансформација и партиципативни приступ.* Тамара Вијоглавин Манчић, виши архивиста за евиденцију и заштиту архивске грађе ван архива, Архива Брчко дистрикта БиХ, изложила је свој реферат *Која је вриједност једног папира и како га уништити?* Наредно предавање одржала је на мађарском језику др Каталин Орос (*Dr. Orosz Katalin*), архивски рестауратор при Главном одсеку за чување архивске грађе у Архиву главног града Будимпеште, на тему *Искуства са посета код стваралаца грађе у Будимпешти у вези са заштитом архивске грађе, главни проблеми и предлози решења.* Адриен П. Хол (*P. Holl Adrien*), специјалиста за заштиту архивске грађе (*Retörki* Институт и архив за истраживање историје промене режима), поделила је своја истраживања у раду *Нове праксе у области процене заштите документарног материјала у архивама стваралаца.*

Бенце Сабо (*Szabó Bence*), заменик директора Мађарског националног архива, Архива Бачко-кишкунске жупаније, презентовао је рад под насловом *Пракса и искуства Архива Бачко-кишкунске жупаније у надзору над управљањем документима.* Виши архивист Наташа Раденковић и архивиста Нина Стојановић из Историјског архива Ниш, припремиле су реферат *Проблеми и изазови у заштити архивске грађе установа основног образовања на територији града Ниша.* Душан Гутеша из Војног архива Београд Републике Србије представио је рад *Листа категорија у Војсци Србије*, који је написао са Сузаном Миленковић. Конференцију је окончала Јелена Николић, архивски саветник из Историјског архива Београда, презентацијом реферата на тему *Електронска евиденција стваралаца и ималаца архивске грађе са територије Града Београда – појас за спасавање након практичне примене Закона о архивској грађи и архивској делатности.*

Колега Зоран Станковић из Државног архива у Ријеци у Хрватској, био је спречен да присуствује, те је изостало представљање његовог истраживања на тему *Могућности стјецања властитих прихода архива conditio sine qua non.*

Пре растанка, прилику за представљање организације *Family Search* добио је Анибал Кристече (*Anibal Cristeche*) из Аргентине, који је описао генеалошка истраживања и глобално сакупљање материјала за иста, која врши организација чији је он представник.

Како би посао архивиста и делатност архива могао да се обавља макар оптимално, морамо имати Закон, препоруке, правилнике и процедуре које су прилагођене и сврсисходне нама, као јединственим административно-културним институцијама. *Архивски дан* је сусрет у оквиру којег се врши размена искуства и мишљења која се из године у годину све више и јаче потврђује. Сада је била прилика да се пажња усмери на то како се та чињеница одражава на Службу заштите документарног материјала, али као што су све службе повезане, тако се и овом приликом могло чути које све изазове имају архивисти у разним сферама, као што су дигитализација, рестаурација, теренски рад... Сваки сусрет овог типа је нада ка унапређењу и праксе и процедура у нашем послу.

Снимак и овогодишње конференције доступан је на YouTube каналу Историјског архива Суботица, на линку:
https://www.youtube.com/watch?v=EAXcxTqWtrs.

***Слободанка Цветковић**, архивски саветник*
Историјски архив Пожаревац

6. ТУЗЛАНСКИ АРХИВСКИ ДАНИ

Тузла је по шести пут на Конференцији „Тузлански архивски дани" била домаћин архивским стручњацима и истраживачима из Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Црне Горе. Организатор је било Друштво архивских запосленика Тузланског кантона, а суорганизатор Јавна установа Архив Тузланског кантона. Конференција је одржана 26. и 27. септембра 2025. године. Тема око које су се окупили излагачи била је „Видљивост архива у 21. веку".

У петак, 26. септембра, организовано је свечано отварање и дочек учесника. Хатица Фетахагић, председница Организационог одбора Конференције, поздравила је учеснике и указала на важност присуства архива у јавности. Учеснике и госте поздравили су и директор Архива Тузланског кантона Омер Зулић и председник Друштва архивских запосленика Тузланског кантона Јасмин Јајчевић. У оквиру свечаности отварања промовисана су два броја часописа „Архивски погледи" (број 5 са Конференције одржане 2024. и број 6 са објављеним радовима са Конференције 2025. године). Пети број часописа промовисали су др Иво Орешковић (Државни архив у Дубровнику, Хрватска) и мр Јасмин Јајчевић (Друштво архивских запосленика Тузланског кантона / Архив Тузланског кантона, БиХ), док су о шестом броју говорили Слободанка Цветковић (Историјски архив Пожаревац, Србија) и Омер Зулић (ЈУ Архив Тузланског кантон, БиХ). У склопу свечаности отварања Конференције уприличена је и изложба „Архиви и трагови миграција – AToM" Удружења ICARUS HRVATSKA. Влатка Лемић, председница Удружења, говорила је о изложби и миграцијама као феномену који се понавља кроз људску историју, а посебно о архивској грађи која остаје као сведочанство.

Наредног дана, у суботу 27. септембра, започео је радни део Конференције. На почетку прве сесије присутне је поздравио Дамир Газдић, министар за културу, спорт и младе Тузланског кантона.

О теми „Видљивост архива у 21. столећу" кроз различите аспекте, своје радове су у оквиру прве сесије представили: доц. др Влатка Лемић ((ICARUS HRVATSKA / Свеучилиште у Загребу, Хрватска) – „Архиви и креативна индустрија: искуства програма Креативна Европа"; проф. др Мирза Махмутовић (Филозофски факултет Универзитета у Тузли) и мр. сц Миралем Даутовић (Радио-телевизија Тузланског кантона) – „Трансмедијалне иновације у комуницирању баштине: студија случаја колаборативног пројекта „Жене љекари у Тузли за вријеме аустроугарске управе"; ванредни проф. др Мирослав Новак (Покрајински архив Марибор, Словенија) – „Архивски стручни изазови и мешовите методе за њихово решавање"; Аднан Тињић (ЈУ Архив Тузланског кантона, БиХ) – „Будућност прошлости: Велики језички модели, архивисти и хисторичари"; Тарик Цевлан (LuminAi.net, БиХ) и мр. сц. Сејдалија Гушић (Архивистичко удружење у Федерацији БиХ) – „Умјетна интелигенција као алат за идентификацију документарне рукописне грађе"; Мирјана Димитријевић (Историјски архив Лесковац, Србија) – „Популаризација архивске делатности путем друштвених мрежа"; Наташа Криштић и Ерика Винцетић (Државни архив у Вуковару, Хрватска) – „Едукативни садржај у виртуалном окружењу Државног архива у Вуковару" и Мустафа Бешић (Mikrografija d.o.o, Сарајево, БиХ) – „Паметно управљање документима у архивској стварности".

У оквиру друге сесије излагања су имали мр Јасмин Јајчевић (ЈУ Архив Тузланског кантона / Друштво запосленика Тузланског кантона, Бих) – „На ТВ екранима: Архив Тузланског кантона и емисија „Ход вијекова"; мр Александер Лавренчић (Радиотелевизија Словенија, Словенија); „Аудиовизуелни материјали о граду Тузла у Архиву Телевизије Словеније"; мр Амел Рецић и Хусеин Хаџић (ЈУ Архив Унско-санског кантона, БиХ) – „Сарадња архива са културно-образовним установама у циљу промоције архива и архивске службе са акцентом на Архив Унско-санског кантона"; др сц. Иво Орешковић (Државни архив у Дубровнику, Хрватска) – „Гдје је нестао архив! Гдје је нестао архивист?"; др Душан Бојковић (Институт за новију историју Србије, Србија) и мр Синиша Тадић (Архив Југославије, Србија) – „Дигитализација фондова у Архиву Југославије 2015–2025".

У програму планирани, али спречени да присуствују Конференцији, били су Мирослав Јаћимовић (Архив Војводине, Србија) – „Архиви у дигиталном окружењу: поређење праксе"; мр Сандра Марковић (Државни архив Црна Гора, Црна Гора) – „Искуства Државног архива Црне Горе у области културно-образовне дјелатности" и др Јасмина Живковић (Историјски архив Пожаревац, Србија) и Лела Павловић (Међуопштински историјски архив Чачак, Србија) – „Системско образовање архивских кадрова у Србији – од идеје до реализације". Након презентованих радова уследила је плодотворна дискусија.

На Конференцији су представљени иновативни методи видљивости и промовисања архива и архивске грађе кроз различите медије. Констатовано је и да су ентузијазам, мотивисаност, стручност, ангажованост и едукација запослених у овом пољу рада недовољно препознати и награђени. Ако је данас информација благо, онда су у том смислу архиви швајцарске банке. Међутим, у свету вештачке интелигенције архиви морају више него икад деловати на очувању аутентичности и интегритета архивских докумената. Архиви у развоју вештачке интелигенције могу бити веома важан чинилац због мноштва (аутентичних) информација које чувају. Наглашени су и значај архивске педагогије и бројне могућности за њен развој у дигиталном друштву. Општи закључак је да је неопходно користити све доступне алате како би архиви били присутни и видљиви у савременом друштву, како би на њега утицали на најпозитивнији начин, тачним и прецизним информацијама, али уз одговарајућу стратегију и неопходну равнотежу у односу на могућности, стручне кадрове и основну делатност.

Мр сц. Омер Зулић, директор Архива Тузланског кантона

***МА Марко Перић**, виши архивист*
Историјски архив Београда

ИЗВЕШТАЈ СА САВЕТОВАЊА АРХИВСКИХ РАДНИКА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ „БИХАЋ 2025”

Саветовање архивских радника Босне и Херцеговине „Бихаћ 2025” одржано је у Хотелу „Рекић” у Бихаћу од 5. до 7. новембра 2025. године. Организатор саветовања било је Архивистичко удружење Босне и Херцеговине, а суорганизатори Архивистичко удружење у Федерацији Босне и Херцеговине и Удружење архивских радника Републике Српске. Домаћин скупа био је Архив Унско-санског кантона.

На саветовању је учествовало 60 архивских радника из Босне и Херцеговине, Србије, Хрватске, Словеније и Црне Горе. На отварању најпре су се обратили директорка Архива Унско-санског кантона Рејхана Сарачевић и председник Архивистичког удружења Босне и Херцеговине Владан Вуклиш. На отварању су говорили и директор Архива Федерације Босне и Херцеговине Хајрудин Ћуприја и заменик директора Архива Босне и Херцеговине Шимун Новаковић. Покровитељи саветовања били су Влада Унско-санског кантона, Министарство образовања, науке, културе и спорта Унско-санског кантона, Град Бихаћ и Град Цазин. У име премијера кантона присутнима се обратио саветник премијера Изудин Хилић, у име министарства образовања, науке, културе и спорта кантона министар Денис Османкић, а у име града Цазина саветник градоначелника Јусуф Бајректаревић.

После свечаног отварања уследила је промоција *Зборника радова: Четврти конгрес архивских радника БиХ, Травник, 19–21. 6. 2024.* Након промоције учесници саветовања упутили су се у обилазак историјских знаменитости Бихаћа и на отварање изложбе у галерији Музеја Унско-санског кантона, *Бања Лука 1941-1945: места страдања и отпора*, аутора Владана Вуклиша.

Теме саветовања биле су: Коришћење архивске грађе у архивима са акцентом на ауторска права и прописе; Архивска грађа приватних правних лица у контексту обавеза и закона; Архиви – ризнице људских судбина.

У првој сесији првог радног дана своје радове излагали су Данијела Миловац (Државни архив у Загребу) са темом *Коришћење архивског градива у архивима Републике Хрватске с нагласком на ауторска права и прописе*, Маријана Тодоровић Билић (Архив Републике Српске) са темом *Архивска грађа приватних и правних лица у законодавству Републике Српске*, Шејла Хаџић (Архив Унско-санског кантона) са темом *Архивска грађа приватних правних лица у контексту права и обавеза*. После паузе одржана је друга сесија на којој су презентовали Иво Орешковић (Државни архив у Дубровнику) са темом *Пишем писмо тинта ми се проли, далеко је онај ко ме воли!*, Светлана Стефановић (Архив Југославије) са темом *Из преписке Паулине Л. Албале и Саве Косановића*, Снежана Лазић (Историјски архив Београда) са темом *Жовијални живот и трагичан крај: Клеменс Пекелман Клеменчић*, Видосава Ераковић (Архив Југославије) са темом *Положај жена у систему територијалног законодавства Краљевине Југославије* и Марко Перић (Историјски архив Београда) у коауторству са Мирјаном Миленковић (Историјски архив Београда) са темом *Фондови и збирке Историјског*

архива Београда као ризнице људских судбина: примери добре праксе. После завршеног првог радног дана саветовања организован је ручак за учеснике у Хотелу „Костелски бук" на Уни, као и посета тврђави Острожац.

Другог радног дана саветовања излагали су Стјепан Прутки (Државни архив у Вуковару) са темом *Потрага за несталим у Другом свјетском рату и пораћу у списима Општинског суда у Винковцима*, Владан Вуклиш (Архив Републике Српске) са темом *Судбине надомак заборава: пали борци и сарадници НОП у архивалијама данас (поводом једне изложбе)*, Есаф Левић и Недим Хаџић (Служба за архив, Брчко) са темом *Грунтовне књиге као свједочанство судбине породице Кучакалић из Брчког*, Сејдалија Гушић (Архивистичко удружење у Федерацији Босне и Херцеговине) са темом *Од Шабана до Алмасе: цртице за повијест породице Хаџишабановић*, Амел Рецић и Садика Маслак (Архив Унско-санског кантона) са темом *Трагом дјечјих судбина у Бихаћком округу 1917–1918 и 1941–1945*. Саветовање је затворио Аднан Калесић (Хисторијски архив Сарајево) са темом *Живописна судбина композитора Фрање Маћејевског кроз архивске фондове Историјског архива Сарајево*.

***МА Александар Гачић**, архивист*
Историјски архив Београда

ИЗВЕШТАЈ СА ПРВОГ МЕЂУНАРОДНОГ ОКУПЉАЊА ИНИЦИЈАТИВЕ DTI – *DIGITISE. TRANSFORM. INSPIRE*, ОДРЖАНОГ У БЕЧУ

У Бечу је 1. и 2. септембра 2025. године одржан I Међународни скуп иницијативе DTI – *Digitise. Transform*. Inspire, која окупља водеће институције и стручњаке из области архивистике, дигиталне хуманистике и културног наслеђа са циљем унапређења доступности и интерпретације дигитализоване историјске грађе. Иницијатива почива на три кључна принципа – дигитализацији, трансформацији и инспирацији – који представљају оквир за развој савремених архивских пракси и међусекторске сарадње на европском и глобалном нивоу.

На скупу су учествовали представници бројних међународних организација и институција, међу којима су *FamilySearch*, ICA, ICARUS, READ-COOP/

Transkribus, Europeana, Archives Portal Europe, CBG, *Time Machine Organisation* и AI4LAM, чиме је потврђен његов интердисциплинарни и међународни карактер.

Након регистрације учесника и поздравних говора које су упутили Стивен Валентајн (*FamilySearch*), Биргит Кибал (ICARUS) и Енди Штаудер (READ COOP/Transkribus), уследило је уводно излагање „Digitise.Transform.Inspire" које су одржали Жозе Кирпс, председница Међународног архивског савета (ICA), и Томас Ајгнер (ICARUS). У њему је истакнута потреба за одговорном дигитализацијом архивске грађе, изградњом одрживих инфраструктура и стварањем простора података који омогућавају повезивање културног наслеђа из различитих институција и земаља.

Предавање Харија Вервејена (*Europeana*) под називом „Adopt, adapt & achieve: building a data space for cultural heritage" било је посвећено изградњи европског простора података за културно наслеђе. У излагању је указано на значај стандардизације, повезивања институционалних ресурса и развој инфраструктуре која омогућава дугорочну доступност дигитализованих садржаја.

У оквиру округлог стола „The Power of Cooperation" представници *Family Search*-а, READ-COOP/Transkribus-а, ICARUS-а, *My Heritage*-а и *Ancestry*-ја дискутовали су о значају институционалне и приватне сарадње у обезбеђивању дугорочне доступности и интероперабилности архивских података.

Поподневна панел-сесија „DIGITISE" била је посвећена технолошким решењима и стратегијама дигитализације. Представљена су искуства у примени роботизованог скенирања у архивима, моделима дугорочног чувања дигиталних копија, као и коришћењу вештачке интелигенције у обради матичних књига и генеалошких извора. Посебну пажњу привукла је презентација искуства *Topotheque* платформе као модела укључивања приватних докумената у јавни дигитални простор.

У наставку програма одржана је интерактивна радионица „TRANSFORM", у организацији READ-COOP SCE, посвећена децентрализацији извлачења података из архивских извора и развоју поузданих AI решења у европском контексту. Учесници су имали прилику да се упознају са најновијим могућностима *Transkribus* платформе за препознавање текста, индексирање имена и издвајање појмова.

Вечерњи програм обухватио је панел-дискусију „AI Best Practices in Archives", у оквиру које су представљена искуства националних и регионалних архива у примени вештачке интелигенције у архивској пракси, као и изазови који се односе на етичке стандарде, одговорност и дугорочну одрживост решења.

Другог дана одржана је панел-сесија „INSPIRE", усмерена на перспективе будућег развоја дигиталног културног наслеђа. Теме су обухватиле концепт „човека у петљи" у процесима аутоматизоване обраде података, пројекат *Time Machine* као визију дигиталне реконструкције европске прошлости, нове методе повезивања и претраживања великих корпуса рукописне грађе, као и сарадњу људског знања и аутоматизованог препознавања текста у откривању нових истраживачких резултата.

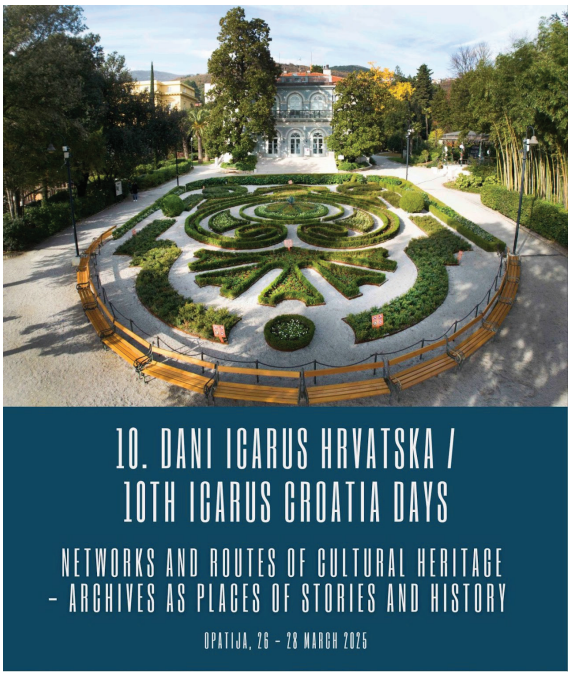
Скуп је завршен закључним округлим столом на коме су представници ICA, ICARUS-a, *FamilySearch-a, Europeane, Archives Portal Europe* и *Time Machine Organisation* размотрили будуће правце развоја иницијативе DTI и могућности продубљивања међународне сарадње. По окончању званичног дела програма за учеснике је организован обилазак Државног архива Аустрије – *ÖsterreichischesStaatsarchiv,* односно његовог одељења *Haus-, Hof- und Staatsarchiv*, где је уз стручно вођење пружен увид у унутрашњост архива, његове депое и читаонице. Ова посета омогућила је непосредно упознавање са организацијом рада, условима чувања грађе и савременим стандардима техничке заштите у једној од најзначајнијих европских архивских институција.

Прво окупљање иницијативе DTI у Бечу представља важан корак ка изградњи глобалне мреже партнера посвећених доступном, поузданом и инклузивном дигиталном културном наслеђу, заснованом на сарадњи институција, технолошких иновација и стручне одговорности.

***Снежана Лазић**, архивски саветник*
Историјски архив Београда

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП: 10. ДАНИ ICARUS ХРВАТСКА

„Мреже и руте културног наслеђа – архиви као места прича и историје", Опатија, 2025. године

У Опатији, колевци хрватског туризма, од 26. до 28. марта 2025. године одржан је јубиларни, десети по реду, скуп у организацији ICARUS Хрватска. Суорганизатори конференције били су Хрватски музеј туризма из Опатије, јединствени музеј овог типа у региону, као и DARIAH-EU, хрватска национална дигитална истраживачка инфраструктура, део паневропског конзорцијума посвећеног развоју дигиталних метода истраживања и умрежавању установа хуманистичких наука. Током три дана учесници су представили пројекте и истраживања у вези са дигитализацијом, архивирањем и интерпретацијом културне баштине.

На свечаном отварању у Хотелу „Миленij", учеснике је поздравила Весна Леинер, директорка Хрватског музеја туризма, у име Музеја и града Опатије. Присутнима су се обратиле и Влатка Лемић, представница ICARUS -а Хрватска, као и Биргит Кибал, председница међународног конзорцијума ICARUS, путем видео-линка. Радни део почео је сесијама *Архиви и друштво, Културна баштина и дигитална трансформација* и *Архиви у креативним праксама*, уз излагаче из Хрватске, Мађарске, Словеније и Летоније.

У уводним сесијама говорили су Керстин Арнолд, представница APE/Europeana, централног дигиталног портала Европске уније за културну баштину, Андреја Рихтер из Словеније испред Форума словенских култура и Борут Батагељ из Историјског архива Цеље. Детаљно је представљен мађарски пројекат ARCANUM Maps, дигитална збирка историјских мапа које се могу преклапати преко данашњих картографских приказа. Оснивач и дугогодишњи председник ICARUS-a Томас Аигнер истакао је партнерство као кључ развоја у дигиталној ери, а тематски блок употпунила су излагања представника Националног архива Летоније и Томаса Хенгста из америчке дигиталне читаонице *FamilySearch*.

Културни програм обележила је посета вили Ангиолини, симболу опатијског туризма, где су запослени Хрватске радио-телевизије представили аудиовизуелну архиву под називом „Опатија бајна у Архиву ХРТ-а".

Другог дана, у Хотелу „Континентал", сесија *GLAM на делу* (акроним од *Galleries, Libraries, Archives, Museums*) окупила је представнике Министарства културе и медија Републике Хрватске, Хрватског природословног музеја, државних архива у Загребу и Шибенику и Градског архива Будимпеште. У наставку се дискутовало о улози информационо-комуникационих технологија (ИКТ) и друштвених мрежа у GLAM-у, где су представљене активности Филозофских факултета у Ријеци и Пули, Покрајинског архива у Марибору, Библиотекарског друштва Србије путем излагања Богдана Трифуновића из Градске библиотеке у Чачку, хрватског Института за етнологију и фолклористику, те подкаста Градског архива Будимпеште.

Сесија *Баштина и јавност* представила је „Open GLAM" концепт, покрет који подстиче баштинске установе да своју дигитализовану грађу учине доступном јавности бесплатно, уз презентације Државног архива у Осијеку, Академије примијењених умјетности у Ријеци и Хрватске академије знаности и умјетности (ХАЗУ) радом Романе Лекић о књижевности као интеркултуралној комуникацији у туризму, као и *Пројекта Антун Бауер*. Паралелна сесија *Култура и туризам* понудила је занимљиве приче из културног туризма и историје туризма са простора ex Југославије – Словеније, Србије, Хрватске и Босне и Херцеговине. Историјски архив Београда био је заступљен излагањем Снежане Лазић о Београђанима на Јадрану у међуратном периоду.

Поподневни термин био је резервисан за радионице о дигиталним платформама, ARCANUM из Мађарске и APE Архивског портала Европе, уз инфо-кутак DARIAH HR о иновацијама у хуманистици и њиховој примени у архивистици.

У панелу *Откривање архива* представљени су пројекти Државног архива у Вуковару, Специјалног архива Академије ликовних умјетности у Загребу, као и личне историје из вараждинског и сплитског архива. Радован Пилиповић из Архива Српске православне цркве и Весна Шујица из Универзитетске библиотеке у Београду представили су грађу Српске православне црквене општине у Шибенику. Сесија *Жива историја* презентовала је радове из Загребачког архива, Хрватског музеја туризма, Поморске школе у Бакру, Хрватског природословног музеја и Музичке академије свеучилишта у Загребу. Учесници ове сесије представили су дигитализоване пројекте својих установа, попут дигиталних библиотека и виртуалних водича по музејима, а сам избор учесника поново указује на одабрани концепт GLAM-а, уз додавање образовних институција, као премису целог скупа и уопште рада хрватског ICARUS -а.

Завршни дан конференције почео је сесијом *Путовања и миграционе путање*, излагањем о појединачним објектима и пројектима: капели Светог Јакова на Очури, изложбама о Дунаву и Драви и пројекту истраживања књижевне баштине кроз интерактивне шетње Градске књижнице Пожега. Мирјана Миленковић из Историјског архива Београда представила је рад о Калмицима, спајајући традиционалне и сасвим нове методе истраживања прошлости и садашњости једне мање познате етничке групе присутне у међуратном Београду. Сесија *Укључивање јавности у баштину* фокусирала се на грађанску науку (*Citizen Science*) и идеју да у очувању баштине треба да учествују и сами грађани ван институција, попут пројекта *Топотека* где појединци скенирају фотографије и документа из својих приватних албума и објављују их онлине. У овом конференцијском блоку представљени су Топотека Електрославонија Осијек, Знаменити.хр, Музеј сусједства Трешњевка и Музеј бећарца.

У сесији *GLAM и заједница*, о раду библиотека на подручју дигитализације и изазовима њене примене на књижну културну баштину излагали су Весна Жупан из Универзитетске библиотеке у Београду, Рената Добрић из Градске књижнице Каштела и Анамарија Курелић из Државног архива у Пазину. Музичка ака-

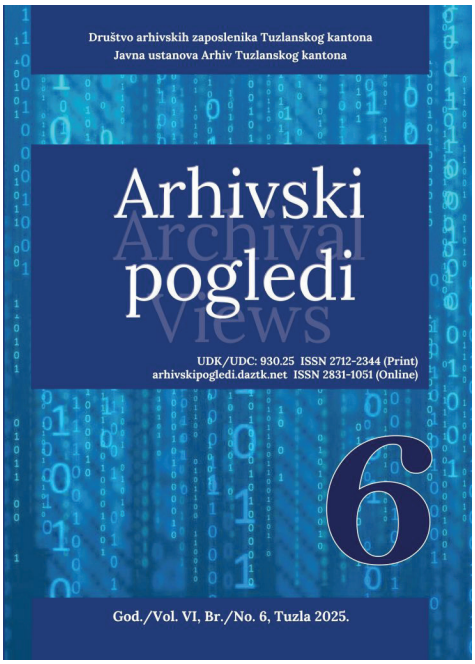
демија Свеучилишта у Загребу била је заступљена радом Жељке Радовиновић о дигитализацији историјских носача звука, а Правни факултет у Загребу радом о доприносу жена хрватском библиотекарству. Сесија *Култура и сећање* донела је приче о Емилиу Лазовском из Музеја града Загреба и презентацију прекограничне сарадње шест архива Хрватске и Словеније Јурице Цесареца из Државног архива Међимурје.

Последња сесија, *Чување историје*, окупила је излагаче из Северне Македоније, Црне Горе и Босне и Херцеговине. Северна Македонија је имала излагаче из Државног архива и Института за националну историју са интересантним историјским темама о Илинденском устанку и путовањима султана Ресхата V по провинцији Румелији 1911. године. Јелисавета Благојевић из Историјског института Црне Горе указала је на значај дигитализоване архивске грађе у истраживању миграционих путева, а Синиша Домазет из Архива Босне и Херцеговине осветлио је развој Илице као туристичке дестинације у време аустроугарске управе.

Десетогодишњица ICARUS-a Хрватска обележена је репрезентативно, са преко 70 излагања и три радионице, чиме је још једном потврдио своју позицију водећег регионалног форума за архивску теорију и праксу. Резимеи свих радова доступни су у штампаној *Књизи сажетака*, на веб-страници *https://www.icarushrvatska.hr/icaruscroatiadays*, а поједини и у стручном часопису *@rhivi*.

***Слободанка Цветковић**, архивски саветник*
Историјски архив Пожаревац

ШЕСТИ БРОЈ ЧАСОПИСА *ARHIVSKI POGLEDI* (Друштво архивских запосленика Тузланског кантона / Јавна установа Архив Тузланског кантона: Тузла, 2025), стр. 415

Све теже је одржавати континуитет у публиковању серијских публикација, посебно часописа који су претежно архивистички. Међутим, Друштво архивских запосленика и ЈУ Архив Тузланског кантона учинили су корак даље и успели да за шесту Конференцију „Тузлански архивски дани", одржану 26. и 27. септембра 2025. године, приреде два броја часописа „Архивски погледи" – пети, са радовима са Конференције одржане 2024. и шести са радовима које су аутори презентовали тек на Конференцији 2025. године. То се у данашње време може сматрати великим подухватом, за шта треба честитати издавачима, уредништву и главном и одговорном уреднику мр Јасмину Јајчевићу. Важно је нагласити и да је часопис индексиран у шест различитих научних база. Часопис је формата Б5, штампан латинично, али објављује радове и на ћирилици.

Шести број часописа садржи „Реч уредника" на босанском и енглеском језику, а већ устаљене рубрике су *Архивски чланци*, са 12 објављених чланака, *Историјска грађа*, са четири чланка, *Нова издања*, која доноси 11 прилога, као и рубрика *Новости* са четири прилога. На крају је штампано и упутство сарадницима, као и фотографије и кратки подаци о сваком од аутора. Оно што охрабрује раднике у струци је то што преко 240 страна од укупно 415 чине текстови из архивистике.

Тема овогодишње Конференције „Видљивост архива у 21. веку" подсећа нас да је битка за видљивост константа архива од њиховог настанка. Често та борба најчешће почива на ентузијазму и залагању појединаца, док на нивоу система (под тим мислим на државу и архивске службе), бар у нашим балканским приликама, изостаје стратегија а у оквиру ње и препознавање потребе за видљивошћу.

Кроз основну тему Конференције 2025. године разматрани су и стручност и компетентност архивских кадрова пред изазовима 21. века, савремени приступи архива у културно-образовним делатностима, улога (дигиталних) информативно-обавештајних средстава у промоцији и коришћењу архивске грађе, архиви, медији и друштвене мреже, као и друга актуелна питања.

Први рад доцента др Влатке Лемић „Архиви и креативна индустрија: Искуства програма *Креативна Европа*" отвара питање видљивости архива, али и питање личне ангажованости архивиста, о томе колико су архиви и архивисти креативни у коришћењу могућности које имају. Као пример наводи програм Креативна Европа, али из њеног текста промиче мисао да архиви и архивисти нису у довољној мери искористили ни финансијске ни кадровске капацитете својих архива и архивске грађе како би постали видљивији и да ту има много простора за рад. Оно што је јасно јесте да је за Европску унију култура један од важних приоритета и то охрабрује за будућност. Проф. др Мирза Махмутовић и мр сц. Миралем Даутовић у раду „Трансмедијалне иновације у комуницирању баштине: Студија случаја колаборативног пројекта *`Жене лекари у Тузли у време аустроугарске управе`*", наводе примере и искуства међуинституционалне сарадње између Универзитета и архива, током рада на пројекту. Ванредни професор др Мирослав Новак у раду „Архивски стручни изазови и мјештовите методе за њихово рјешавање" истиче важност људског фактора у дигитализацији процеса рада у архивима, примену стандарда и примену одговарајућих метода у осмишљавању процеса и модела дигитализације архива. Мр Аднан Тињић у раду „Будућност прошлости: велики језички модели, архивисти и хисторичари" позива на експериментисање, на примену великих језиких модела у архивској струци и историјској науци, износећи своја искуства, али позивајући и на опрез и недостатке. Етику, заштиту личних података у архивској грађи и управљање дигиталним репозиторијима види као опис послова архивиста у будућности, оптимистично наводећи да послови архивиста и историчара неће нестати у будућности, већ да ће се само смањити број тих стручњака. Мирјана Димитријевић у раду „Улога друштвених мрежа у популаризацији архивске делатности" анализира рад великих архива у Европи и свету на том пољу, а онда и архива у Србији. Наташа Криштић и Ерика Винцетић говоре о едукативним садржајима у виртуелном окружењу Државног архива у Вуковару износећи веома богату понуду овог архива у области архивске педагогије. Мр Јасмин Јајчевић подсећа кроз рад под називом „На ТВ екранима: Архив Тузланског кантона и емисија *Ход вјекова*" на телевизију која је уз новине била примарно средство комуникације са аудиторијумом готово пола века. У раду износи искуства током сарадње архива и телевизије. Мр Александер Ловренчич у чланку „Аудиовизуелни материјали о граду Тузла у Архиву Телевизије Словенија", даје преглед емисија и филмова о Тузли на ТВ Словенија, али и одличну опаску да су културна баштина и природни ресурси оно најважније о чему морамо размишљати о будућности. Мр Амел Рецић и Хусеин Хаџић у тексту „Сарадња Архива са културно-образовним установама у циљу промоције архива и архивске службе са акцентом на Архив Унско-санског кантона" поново нас подсећају на стално питање да ли су архиви пасивни чувари информација или је активност нужна. Рад показује моделе сарадње која је дефинисана за-

Мр Јасмин Јајчевић председник Друштва архивских запослених Тузланског кантона, др Иво Орешковић, Државни архив у Дубровнику и Слободанка Цветковић, Историјски архив Пожаревац

коном у овом кантону. Мр Сандра Марковић у раду под називом „Искуства Државног архива Црне Горе у области културно-образовне делатности" даје приказ активности појединих архива, односно архивских одељења и група у Црној Гори на том пољу. Др сц. Иво Орешковић у раду „Гдје је нестао Архиви? Гдје је нестао архвист?" искрено говори о проблемима које сви ми у постсоцијалистичким државама препознајемо као своје. Као важан сегмент проблема архива наводи кадрове, раднике и менаџемент, додајући мемоарске и личне дигресије које његовом тексту дају посебну боју. Огољавајући проблеме система Орешковић бије и сопствену битку са ветрењачама, попут Дон Кихота чији се вапаји за правдом и истином лупају о стене бирократије. Др Душан Бојковић и мр Синиша Тадић заокружују овај архивистички сегмент радом „Дигитализација фондова у Архиву Југославије 2015–2025. године" износећи методологију рада која може бити од користи као добро искуство и усмерење у осмишљавању процеса дигитализације у другим архивима.

У рубрици „Хисторијска грађа" Хатица Фетахагић у раду под насловом „Заразне болести у Тузли и њеној околини (1878–1918)" говори о здравственим и хигијенским приликама у Тузли и околини након анексије Босне и Херцеговине од стране Аустроугарске, посебно наглашавајући борбу са заразним болестима и изградњу здравственог система у новим околностима. Коауторски рад мр сц. Омера Зулића и Хатице Фетахагић доноси још један рад из локалне историје Тузле под насловом „Обнова Гази Турали-бегове џамије у Тузли у 20. стољећу", у коме аутори кроз архивску грађу презентују напоре на очувању овог важног споменика културе у Тузли, посебно активности на њеној санацији 1967. године како би се спречило њено урушавање услед слегања терена. Аднан Хаџиабдић у раду „Уружења среза Кладањ (1919–1941) у архивским изворима" користећи архивска документа у оквиру Збирке Културно-просветна, занатска и спортска друштва и удружења (1919–1941) која се чува у Архиву Босне и Херцеговине, представља

рад 15 удружења са подручја среза Кладањ. Крешимир Ибришимовић у раду „Градиво мјесних народних одбора на подручју Барање од 1945. до 1952. године" презентује правни оквир за настанак и садржај више административних архивских фондова који се чувају у Државном архиву у Осијеку.

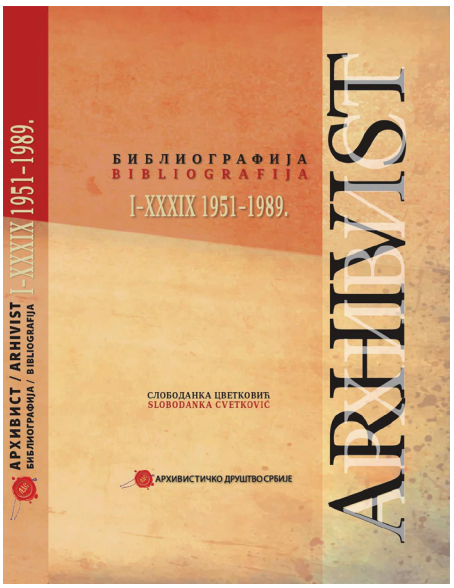
У рубрици „Нова издања" представљена су издања објављена крајем 2024. и током 2025. године и то: Хаджија Хаџиабдић представља *Zbornik radova - Četvrti kongres arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, Travnik, 19-21. juni 2024. Godine* (Сарајево, 2025), доц. др Влатка Лемић публикацију *Archives and Traces of Migration: A Handbook, of Best Practices* (ICARUS Hrvatska, Zagreb, 2025), Небојша Цвејић публикацију *Слободанке Цветковић Архивист: Библиографија I-XXXIX: 1951–1989.* (Архивистичко друштво Србије, Београд, 2024), др сц. Саит Ш. Шаботић монографију Изета Шаботића *Velika medresa u Skoplju (1925–1941): Stasavanje jedne generacije* (Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, Tuzla, 2025), Аднан Хаџиабдић књигу Османа Лавића *Bosanske biblioteke osmanskog doba* (Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, Sarajevo, 2023) и Енес Мукић који даје осврт на необјављени текст *Stanovništvo Tuzle od najstarijih vremena do 1911. godine, rukopis prof. Šabana Hodžića*.

Рубрика „Новости" доноси прилоге о конференцијама и скуповима: мр сц. Алма Хасукић, Извештај са стручно-научног пројекта *Жене љекари у Тузли за вријеме Аустроугарске управе, Архив Тузланског кантона и Универзитет у Тузли, Тузла, 10. април 2025*; мр сц. Нина Гостенчик, *Извјештај са Међународне научне конференције „Технички и садржајни проблеми класичног и електронског архивирања"*; Марушка Ненезић, *Извјештај са Међународног архивског стручног скупа ICARUS Конвенција #34: Архиви који одржавају изазове 21. вијека – Миграције и одрживост, Мађарска, 12-14. мај 2025. године* и Емир Шечић, *Извјештај са манифестације 30. година сјећања на геноцид у Сребреници, Тузла, 30. јуни – 12. јули 2025. године*.

Шести број часописа „Архивски погледи" доноси више занимљивих, садржајних и квалитетних прилога, са напоменом да садржи чак 12 прилога из архивистике. Пракса је показала да се већина претходно замишљених архивистичких часописа временом претвори у историјске. То са часописом „Архивски погледи" није случај, јер већ шесту годину заредом успешно одолева том тренду. Свакако да томе доприноси и конференција коју Друштво архивских запосленика организује сваке године.

***Ђурђија Боровњак**, виши архивист*
Архив Југославије

ЧАСОПИС „АРХИВИСТ" – КЛАСИК СРПСКЕ И ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРХИВИСТИКЕ (Слободанка Цветковић, *Архивист. I–XXXIX 1951-1989. Библиографија*, Београд, 2024)

Издањем Архивистичког друштва Србије *Архивист. I–XXXIX 1951–1989. Библиографија*, које је приредила Слободанка Цветковић, архивски саветник, запослена у Историјском архиву Пожаревац, заокружен је успешан период од тридесет девет година рада часописа *Архивист*, а уједно је обележено и седам јубиларних деценија постојања и рада Архивистичког друштва Србије.

Библиографија радова часописа *Архивист* друга је по реду публикација ове врсте архивисткиње Слободанке Цветковић. Пред нама је издање од научног и националног значаја у коме је пажљиво анотирана свака библиографска јединица у периоду излажења овог реномираног часописа.

Систематски преглед прикупљених извора одликује оба издања. Уредништво, под руководством Леле Павловић, као главног и одговорног уредника, препознало је потребу једне овакве публикације као прворазредног извора за теме које су устројиле савремену архивистичку праксу југословенских простора, што је Павловићева и нагласила у својој уводној речи. Часопис *Архивист* као извор научних и стручних радова, који стоје у тесној спрези историјске науке и специјализоване архивистичке струке, са водећим именима тадашње историографије и архивистике, публикован је у 57 свезака које су континуирано штампане у

временском распону од готово четири деценије (27 појединачних свезака, 29 двобоја и један четворобој), чиме ова библиографија представља и својеврстан омаж златном добу српске и југословенске архивистике. У прилог реномеу часописа говоре и његови рецензенти, уредништво и издавачи (који су се временом мењали), тираж, број радова у свескама, актуелност и аутентичност обрађених тема, док перманентном квалитету садржаја сведочи и цитираност његових аутора у савременим научним радовима, монографијама и зборницима радова.

Методика рада на овој библиографији, као и њен библиографски поступак, учиниле су је посебно вредном за објављивање. Методолошки утемељеним принципом, са критичком анализом описа садржаја и онога што он представља, ауторка је изнедрила дело које по свом карактеру и сложености представља самосталну, примарну библиографију, али такође и ретроспективну, будући на њен временски обухват од 1951. до 1989. године, чиме је заокружен један врло продуктиван период рада, признат као најплоднији период развоја домаће архивистичке делатности. Овај посебно педантан и одговоран посао, најчешће намењен библиотекарима, Слободанка Цветковић је храбро преузела на себе, сврставајући се раме уз раме са еминентним домаћим библиографима. Њена Библиографија такође може послужити и као поуздан извор за израду секундарних библиографија било да су оне ауторске, аналитичке, предметне и друге када су у питању врста и садржај њихове обраде.

Структурно, само издање подељено је на неколико језгровитих целина. Након *Увода*, у којем је дат преглед генезе архивске делатности на овим просторима (Краљевине Југославије и социјалистичке Југославије), као и самог часописа и његових издавача, Цветковић је израдила врло прегледан табеларни приказ грађе у којем, вишестубачно распоређено, лако можемо испратити основне податке свезака (годину и број свеске, уредништво и редакцију часописа, као и податке и издавачу, тиражу, периодичности, језику публиковања и сл.) које је ауторка уобличила у поглавље *Табела основних података у свескама.*

Израда библиографских јединица објављених у свескама овог часописа срж је издања. Библиографску грађу чини 1614 јединица датих како хронолошки, тако и по ауторима. Све јединице садрже презиме и име аутора, наслов чланка, број свеске, годину издања и пагинацију, тј. распон страница на којима се чланак налази. Такође, евидентирани су и сви прилози и белешке објављени у датом временском обухвату, што је сврстава у исцрпне библиографије, а будући да садржи попис свих аутора, тј. чланака у оквиру часописа, можемо је дефинисати и као специјалну библиографију.

Ради лакшег сналажења кроз наведене прилоге и зарад њиховог потпунијег прегледа израђен је и неизоставни индекс, тј. регистар (у абецедном поретку), којим су обрађени аутори прилога, али и библиографске јединице у којој се дата личност помиње. Не треба заборавити и не тако мали број анонима које је ауторка такође пописала, а који су посебно индексирани и у тематским целинама које се односе на прописе и друштва архивских радника у Југославији. На крају издања дати су списак скраћеница, извори и литература, извод из рецензије, као и белешка о аутору.

Имајући у виду да је часопис највећим делом објављиван на латиничном писму, ово издање је поштовало његову оригиналност и наслеђени континуитет, а одређени сегменти су преведени на енглески језик, што га чини лакше доступним најширој популацији струке. Будући да је потреба за савременом дигиталном библиографијом све више у фокусу, ово вредно издање доступно је и у електронској форми на адреси *https://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/images/izdanja/ARHIVIST%20BIBLIOGRAFIJA%20KONA%C4%8CNO.pdf*

Издавач, Архивистичко друштво Србије, штампу тиража од 300 примерака у квалитетној опреми, овај пут поверило је штампарији „Графопринт" из Горњег Милановца, која свој реноме у штампарству оправдава престижним наградама.

Приређивачки рад Слободанке Цветковић краси пре свега њена акрибичност. Темељна је и прецизна у изради пописа, који врло педантно у општем обухвату грађе дају исцрпан преглед делатности *Архивиста*, а који се односе на примарну документарност грађе. Коначно, садржајна и прегледна, ова Библиографија као публикација од великог је значаја будући да на систематичан и утемељен начин даје преглед грађе која је оваквим издањем постала изнова доступна и несумњиво је да ће бити од велике користи академској заједници и истраживачима из различитих области примарне струке.

Библиографија часописа *Архивист*, као и јединице њених библиотечких прилога, завређују велику пажњу истраживача, пре свега домаћих и регионалних, али и шире, чинећи га овим путем и даље подједнако актуелним. Његова учинковитост је евидентна у научноистраживачком методама и процесима рада, а посебно у распрострањености и релевантности свеукупних библиографских јединица, евоцирајући *belle époque* српске и југословенске архивистике.

Мирослав Јовановић, *заменик управника*
Архив САНУ

АРХИВ СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Архив САНУ (АСАНУ) прикупља и чува архивску грађу значајну за историју Српске академије наука и уметности, њених претеча и целог српског народа. Архив се бави и заштитом, конзервацијом и рестаурацијом грађе, њеним проучавањем, сређивањем, обрадом, објављивањем и пружањем услуга свим заинтересованим корисницима. Основан је 1841. године, када и Друштво српске словесности, највиша установа науке и уметности Кнежевине Србије, претеча данашње САНУ. Од првих дана свог постојања Друштво је сакупљало изворе за српску историју – књиге, документа, писма, уметничка дела, предмете из свакодневног живота, и у том узвишеном послу имало помоћ из свих крајева српског народа. Од 1864. године Српско учено друштво је наставило посао сабирања вредног историјског блага. Када се Друштво 1892. године спојило са Српском краљевском академијом и Архив је постао њен део.

Грађа АСАНУ, која од 1979. године има статус културног добра од изузетног значаја, подељена је на пет збирки: Стару збирку, Историјску збирку, Етнографску збирку, Оријенталну збирку и Збирку одликовања.

Најстарији и највреднији рукописи чувају се у ***Старој збирци*** која броји 532 јединице. Према обиму она спада у ред највећих збирки старих српских рукописних и штампаних књига у држави, а временски обухвата период од XIII до XIX века. Неке од књига из те збирке уврштене су у сам врх српске средњовековне писмености. Међу најстаријима су одломци Сврљишког јеванђеља, који потичу из 1279. године, најстарији сачувани српски празнични минеј из средине XIII века, *Куманичко четворојеванђеље*, препознатљиво по сликарски изведеним портретима јеванђелиста, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, чија су заглавља и поједини текстуални делови исписани златом. Овде се чувају и бројне богослужбене књиге, црквени зборници, октоиси, минеји, требници, псалтири и молитвеници. Стара збирка комплетно је дигитализована у Аудио-визуелном архиву и центру за дигитализацију САНУ.

Историјска збирка је по обиму највећа и по садржају најразноврснија, а обухвата период од средњег века до данашњих дана. У њој се налази 15.240 јединица, било да је реч о појединачним документима или о засебним фондовима од више десетина хиљада докумената. Према врсти грађе, ту се налазе средњовековне повеље у оригиналу или препису, разни званични и приватни документи, преписке, протоколи, рукописи, исписи из страних архива, мемоари, композиције, фото-албуми, плакати, географске карте и друго. Највећи део збирке чине заоставштине, лични фондови академика и знаменитих личности из српске историје, попут Вука Караџића, Симе Милутиновића Сарајлије, Илариона Руварца, Стевана Књићанина, Феликса Каница, Јована Ристића, Љубомира Стојановића, Јована Цвијића, Александра Белића, Ива Андрића, Димитрија Богдановића и многих других.

Етнографску збирку чини богат и разноврстан етнографски материјал распоређен у 485 инвентарних јединица, који је Академија већ од оснивања прикупљала залагањем професора, учитеља, свештеника, студената и заинтересованих људи из свих српских крајева. Ради се о дугом низу колекција народних песама, приповедака, басни, пословица, загонетки, питалица, поскочица, бројалица, предања, бајања, ретких речи, описа одеће, живота, хране, обичаја и начина лечења српског народа из готово свих области које је насељавао у XIX и XX веку. У њој се налазе и заоставштине појединих истакнутих етнографа попут Дене Дебељковића, Јована Ердељановића и Андрије Лубурића.

Данашњи изглед Српске академије наука и уметности у којој је смештен Архив

Рударски законик деспота Стефана Лазаревића, око 1580.

Оријенталну збирку чине 262 рукописне и штампане књиге и 92 појединачна документа на турском, персијском и арапском језику из периода од XV до XX века. Грађа је претежно религиозне садржине, али у њој има има и лексикографских дела, зборника закона, народних књига о здравству (такозваних „лекаруша"), збирки записа за врачање и лечење, трактата о деоби наследства, збирки фетава, календара, образаца за судске исправе, поука и упутстава за учење арапског и персијског језика.

Збирка одликовања најмлађа је по времену настанка и броји 1.453 предмета, а садржи ордене, медаље, споменице, плакете, дипломе, повеље, значке и друга одликовања додељена Академији, њеном Архиву, академицима и другим истакнутим личностима српске историје. Део збирке изложен је у сталној поставци на првом спрату Палате САНУ, а доступан је и интернет сајт преко којег је могуће прегледати цео њен садржај.

У Архиву су и фондови Друштва српске словесности (1841–1864), Српског ученог друштва (1864–1892), Српске краљевске академије (1887–1944) и два угашена института Српске академије наука – Института за изучавање књижевности (1947–1954) и Института за изучавање села (1948–1954). У АСАНУ чувају се и записници седница Извршног одбора Српске академије наука и уметности (САНУ), записници седница Председништва САНУ, записници заседања скупштина САНУ и досијеи преминулих чланова САНУ. У саставу Архива се од 2002. године налази и Архив Историјског института. Сачињавају га исписи архивске грађе из домаћих и страних архива и заоставштине Јована Ристића, Матије Бана, Владимира Љотића, Константина Николајевића, Паје Михајловића, Јанка Шафарика, Светозара Попадића, као и преписке Милана Ђ. Милићевића и Чедомиља Мијатовића. У оквиру Архива налази се и Кабинет за дубровачке студије, настао од исписа академика Мирослава Пантића, које је он направио истражујући Дубровачки архив. Чине их архивска грађа, писма, новин-ски исечци, фотографије, микрофилмови, књиге и литература о дубровачким студијама од средњег века до данас.

Захваљујући подршци Министарства културе и Извршног одбора САНУ, а уз стручни надзор и помоћ Народне библиотеке Србије, 2021. године је при Архиву установљена и конзерваторска радионица. Данас је потпуно опремљена, те се у њој обавља највећи део рестаурације и конзервације важних докумената.

Архив се налази у Академијиној згради у Београду, у Кнез Михаиловој улици број 35. Грађа Архива смештена је у ненаменским просторијама, канцеларијама пренамењеним у архивске депое, које чак и не чине целину него се налазе на три различита спрата зграде. Ово умногоме отежава испуњавање услова у вези са температуром и влажношћу ваздуха, осветљењем и другим стандардима архивистике, нужним у постизању максималне заштите од временског пропадања, пожара и поплава. Разумевајући озбиљност тих проблема, управа САНУ је, нарочито последњих година, уложила велики напор и знатна средства да запосленима у Архиву олакша рад, а изнад свега да осигура трајно чување културно-историјских добара непроцењиве вредности.

Будући да има свега око 800 дужних метара архивске грађе, АСАНУ спада у ред мањих архива. Мада невелик по обиму, изузетно је богат и разноврстан по садржају, због чега је незаобилазан у проучавању прошлости српског народа и простора који је насељавао. Из тог разлога, већ деценијама пружа услуге бројним истраживачима из земље и иностранства: историчарима, славистима, етнографима, оријенталистима и многим другим. Уз то, доступан је и свим грађанима који се интересују за порекло предака или једноставно желе да се упознају са културно-историјским благом које се у њему чува. Архив има 11 запослених а од 1. априла 2023. године његов управник је академик Мира Радојевић.

Писмо са потписом вожда Ђорђа Петровића Карађорђа

***Др Кристина Јорић Стефановић**, кустос-историчар*
Спомен-парк „Крагујевачки октобар”

ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ *ПОРОДИЦА СТЕФАНОВИЋ – УСПОН И ПАД ЈЕДНЕ ИНДУСТРИЈЕ (1907–1945)*

Изложба вишег архивисте и историчара Славка Степановића (Историјски архив Шумадије Крагујевац), отворена у Крагујевцу 23. децембра 2025. године, представља стручни допринос проучавању привредне историје Крагујевца и Србије. На основу изложбе и пратећег каталога документоване су деценије развоја породице Стефановић, као и промене у њиховом друштвеном и економском статусу након 1945. године.

Аутор изложбу концептуализује применом тематско-хронолошког метода. Централно место заузима Светозар Стефановић, чији је професионални пут приказан од занатлије до индустријалца који је 1907. године излагао производе на Балканској изложби у Лондону. Основавши прву повлашћену фабрику за конзервирање воћа, поврћа и меса, Стефановић је поставио основе за даљи технолошки развој ове привредне гране.

Посебан сегмент изложбе посвећен је периоду под вођством Светозаревог сина Стевана Стефановића. Документација сведочи о диверзификацији пословања, која је поред прехрамбене индустрије обухватала и заступање иностраних аутомобилских брендова, што је допринело модерном урбаном обликовању тадашњег Крагујевца.

Завршни део изложбе документује промене након Другог светског рата. Архивска грађа прецизно приказује процес конфискације имовине породице Стефановић 1945 године, након чега је фабрика 1946. године преименована у „Црвену звезду”. Аутор је кроз доступна документа деконструисао дотадашње наративе о раду ове породице, пружајући податке који омогућавају објективније сагледавање њихове улоге у локалној историји.

Поред грађе матичне установе, на укупно 18 изложбених паноа представљени су и материјали из Државног архива Србије, Архива Југославије, као и Историјског архива Београда и Историјског архива Ужица.

Специфичност поставке огледа се у сарадњи аутора са потомцима породице. Милутин Стефановић, српски спортиста и олимпијски репрезентативац, уступио је приватне породичне фотографије и документа, што је омогућило да се економски подаци допуне личним и породичним контекстом. Оваква сарадња између институције архива и појединаца представља пример добре праксе у прикупљању и презентацији приватних фондова.

Светозар Стефановић

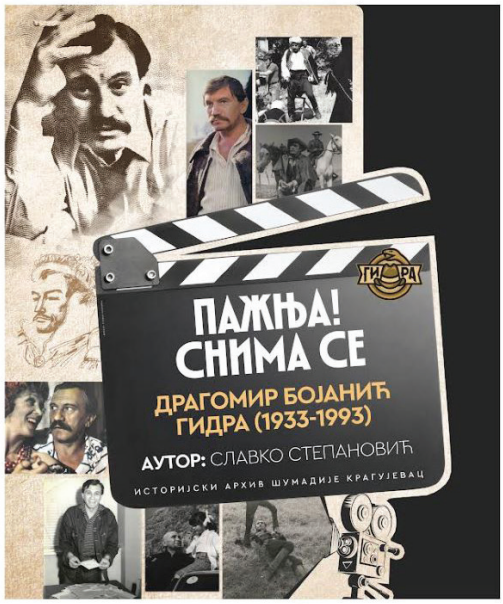

Милутин Стефановић

***Славко Степановић**, виши архивист*
Историјски архив Шумадије Крагујевац

ИСКОРАК ИЗ ТРАДИЦИОНАЛНИХ ОКВИРА: ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ „ПАЖЊА, СНИМА СЕ! ДРАГОМИР БОЈАНИЋ ГИДРА (1933–1993)"

У години у којој је Књажевско-српски театар у Крагујевцу прославио 190. годину свог постојања, Историјски архив Шумадије Крагујевац приредио је и кроз 30 великих (формат 100x80 цм), те 30 малих паноа (формат 30x40 цм), представио историјску фотодокументарну изложбу вишег архивисте Славка Степановића о стваралачкој заоставштини Драгомира Бојанића Гидре. Глумац снажне појаве, јединственог шарма и енергије, који је обележио једну епоху српског и југословенског филма, телевизије и позоришта, своју каријеру започео је управо на даскама Крагујевачког театра. Изложба доноси причу о Крагујевчанину који је израстао у једног од најпознатијих и највољенијих глумаца југословенског културног простора, пратећи његов стваралачки опус.

Галерија одиграних ликова – од комичних до трагичних – сведочи о глумцу широког дијапазона, увек истинитом и уверљивом. Када се крајем шездесетих година определио за слободну уметничку каријеру, добио је далеко већу креативну слободу, те је интензивно радио на великом броју пројеката, од којих су многи настајали у иностраним (ко)продукцијама. Током готово четири деценије испред камера одиграо је преко стотину улога у дугометражним филмовима, телевизијским филмовима и серијама. Истом лакоћом дочаравао је и снагу и слабост, и хумор и бол, и „обичност" и „изузетност" човека. Његова сарадња са највећим редитељима и глумцима свог времена, али и дубока везаност за Крагујевац, где је започео своје уметничке кораке, откривају нам слику уметника који није припадао само једном граду или сцени, већ свима који су у њему умели да препознају аутентичност и искреност.

На основу архивске грађе Историјског архива Шумадије (из различитих фондова попут Збирке црквених матичних књига, основних и средњих школа, Народног одбора Крагујевац, те фабрике „Црвена Звезда" Крагујевац), уз велики допринос и сарадњу са бројним установама културе како у земљи (Архив Југославије, Историјски архив Београд, Библиотека Матице Српске, Народно позориште Београд, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић" Београд, Спомен-парк „Крагујевачки октобар" Крагујевац, Факултет драмских уметности Београд и др), тако и у окружењу (Градски Музеј Пожега – Хрватска, Државни архив Пожега – Хрватска), изложба је постала мост између институција. Значајан допринос аутентичности саме изложбе дала је и кћерка прослављеног глумца, госпођа

Кћерка славног глумца Јелена Бојанић у разговору са Снежаном Радовић, директорком Историјског архива Ниш

Јелена Бојанић, уступивши фотографије из породичних албума које су по први пут биле доступне најширој јавности.

Ова изложба представља и значајан искорак Архива у домену презентације културног наслеђа. Изласком из затворених просторија у двориште Архива, уз помоћ наменски израђене инсталације за ову прилику, омогућен је потпуно нов доживљај изложбеног простора. Овакав формат учинио је поставку доступнијом свим грађанима, са посебним акцентом на лица са инвалидитетом и особе са посебним потребама, чиме смо уклонили физичке баријере и поставили стандард за инклузивне културне садржаје.

Резултати овог иновативног приступа били су рекордна посећеност и огромно интересовање јавности. Након велике крагујевачке премијере 11. септембра 2025. године, изложба је наставила свој живот кроз интензивну промоцију на Међународном београдском сајму књига, Историјском архиву у Нишу, Културном центру у Јагодини, те Дому културе на Руднику. Одзив јавности и интересовање за садржај изложбе превазишао је сва очекивања, што потврђује не само да је Гидрин лик и даље присутан међу нама, већ и да су архиви установе које могу да комуницирају на модеран начин. Треба истаћи да се ово путовање не завршава – због великог интересовања других градова и институција, изложба ће имати гостовања и током 2026. године, доносећи Гидрин осмех публици широм земље и региона.

Кроз документацију, плакате и личне фотографије сведочимо не само о уметничком расту, већ и о животу човека који је остао доследан себи упркос слави. Драгомир Бојанић Гидра није само уметник којег памтимо, он је емоција коју носимо.

***Мр Маја Николова**, музејски саветник*
УНИХУБ

ФОНД ПРОФЕСОРА ЈОВАНА МИОДРАГОВИЋА – ПИСАНИ ЗАДАЦИ И РУКОПИСНИ ДНЕВНИК

У збирци докумената у Педагошком музеју у Београду налази се велики број архивалија које се односе на историју школства и просвете у Срба и на другим просторима у којима су живели – у Аустро-Угарској монархији и Турској царевини. У богатој збирци заоставштина просветних радника и личности које су свој живот везале за развој просвете и културе у Србији налази се и Фонд Јована Миодраговића, професора и писца педагошке литературе.

Јован Миодраговић са друговима, Београд, 1879.

О стручном и педагошком раду Јована Миодраговића доста је писано, али је његово целокупно животно дело ипак остало недовољно истражено. Његова практична школска делатност заснивала се на природним наукама и прагматичној усмерености, по чему се разликовао од ставова тадашњих педагога. Као ученик друге генерације Учитељске школе у Крагујевцу слушао је предавања код најбољих професора, а као државни питомац на студијама у Немачкој педагошка схватања формирао је под утицајем Русоових, Песталоцијевих и Спенсерових дела. Својом делатношћу и критичким ставом покушао је да европске ставове прилагоди потребама српског друштва.

Документа која се налазе у Фонду примљена су, у више наврата, током 1975. од породице Јована Миодраговића. Током наведене године архивалије су инвентарисане и смештене у Фонд број III, док су у библиотеци Педагошког музеја инвентарисана његова штампана дела. Најважнији документи, углавном његови рукописи, конзервирани су током 80-ти година 20. века, док су неки фотографисани, а касније и скенирани.

Целокупна заоставштина смештена је у седам архивских кутија распоређених предметним и хронолошким редом. У првих пет чувају су његова лична документа – Службенички лист, уверења о постављењу и други законски акти у вези са његовим стручним радом; затим његове белешке, рукописни примерци стручних и литерарних

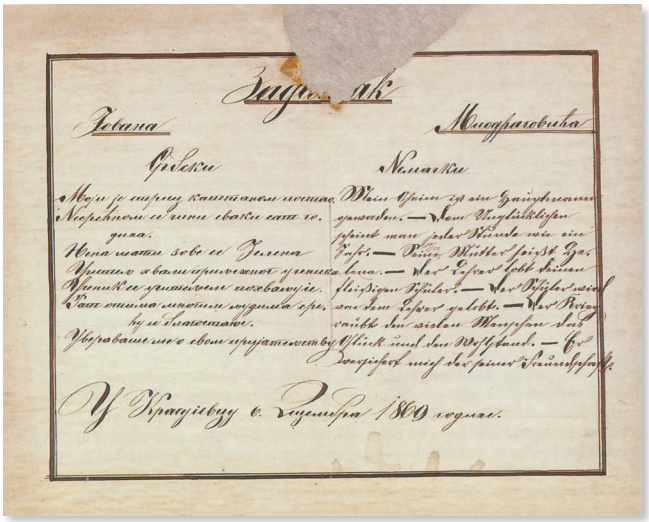
радова, практична предавања, писани задаци из Гимназије у Крагујевцу, свеске из Учитељске школе у Крагујевцу, рукописни примерци прича за децу, учитељска предавања, личне фотографије и друго. У посебну архивску кутију смештени су његови руко писи у вези са дешавањима током Првог светског рата као што су *Дневник* из Парађина, 1915, Бележница из Нежидера, 1916. и 1917. и *Беоīрад за време балканскоī и великоī јевройскоī раīа (1912–1918) īодине*. У последње две кутије, које нису у потпуности обрађене, чува се службена и приватна преписка. У оквиру Фонда постоје 43 архивске јединице.

Посебност овог Фонда чине његова комплексност и неколико архивалија из 19. века, тачније из седамдесетих и осамдесетих година наведеног столећа.

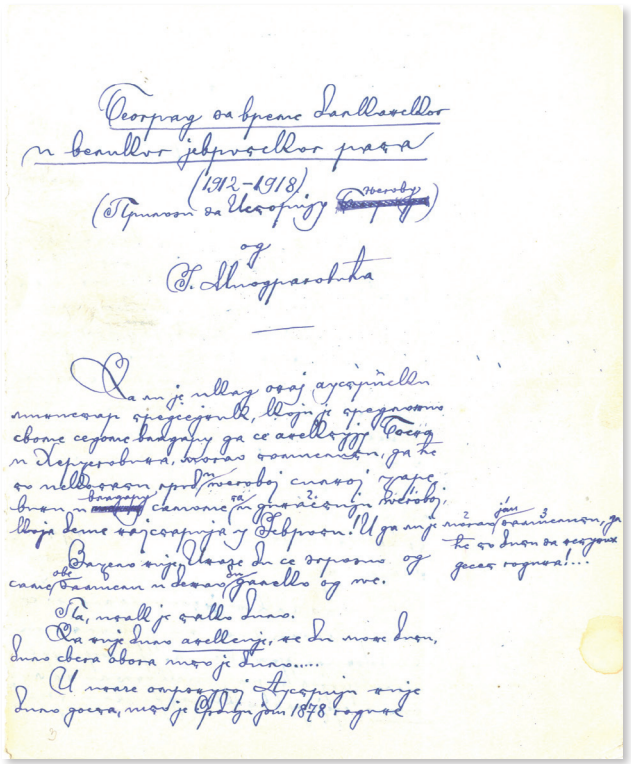
Што се тиче комплексности сматрамо да је, на основу сачуваних архивалија, могуће реконструисати његово школовање, кретање у служби, његов лични живот и стручни педагошки рад. У оквиру школовања чува се и најстарији документ у Фонду – писани задатак из Гимназије у Крагујевцу из 1869. године. Документ, величине 20x27 цм, углавном је у добром стању, конзервиран, читко исписан и адекватно датиран. На документу се налази текст од седам једноставних и поучних реченица на српском и немачком језику, исписан на папиру без линија, мастилом, писаним словима ћириличним и тадашњим немачким латиничним писмом. У последњем реду забележено је *Крагујевац, 6. децембар 1869. īодине*. Ђачке свеске, односно ђачки радови из периода школовања током седамдесетих и осамдесетих година 19. века представљају раритет у истраживању историје школства, па сматрамо до је ово један од ретких примерака који је сачуван у целости. Поред тога што нам пружа увид у спровођење школских аката у настави, наводи нас и на закључак да су поједине школе извесним ученицима пружали висок степен образовања. Овај документ је најстарији у његовом Фонду, а уједно и један од најстаријих који се чувају у збирци архивске грађе у Педагошком музеју.

Поред овог рукописа ученика Јована Миодраговића указали бисмо и на важност његовог дневника кога је водио током Првог светског рата у Београду. Дневничке белешке под називом *Беоīрад за време балканскоī и великоī јевройскоī раīа (1912–1918)* садрже 80 листова писаних ћирилицом на папиру без линија, мастилом црне боје. Дневник је у потпуности конзервиран, укоричен и дигитализован и са коментарима штампан 2014. у издању Педагошког музеја. У њему су забележени догађаји током првих пет месеци Првог светског рата, од 14. јула до 17. новембра, ратна дешавања, бомбардовање Београда, ситуације из свакодневног живота и пустош Београда након напуштања жандармерије, војске и градске власти. На првих осам листова дат је ток догађаја који су претходили бомбардовању, са напоменом да на петом листу почиње опис ратних дешавања. Од 13. до 17. листа дати су коментари историјских збивања у вези са почетком рата, након чега на 18. листу почиње континуирано вођење дневника по датумима. Иако је у дневнику забележено субјективно искуство његов садржај омогућава комплексно сагледавање ратних догађања и атмосфере у Београду током Великог рата.

Током последњих 50 година документа и фотографија из Фонда Јована Миодраговића била су излагана на многобројним изложбама и коришћена за већи број истраживања из области школства у другој половини 19. и почетком 20. века.

Писани задаци Јована Миодраīовића, ученика Гимназије у Краīујевцу, 1869.

Насловна сīрана дневничких белешки Јована Миодраīовића

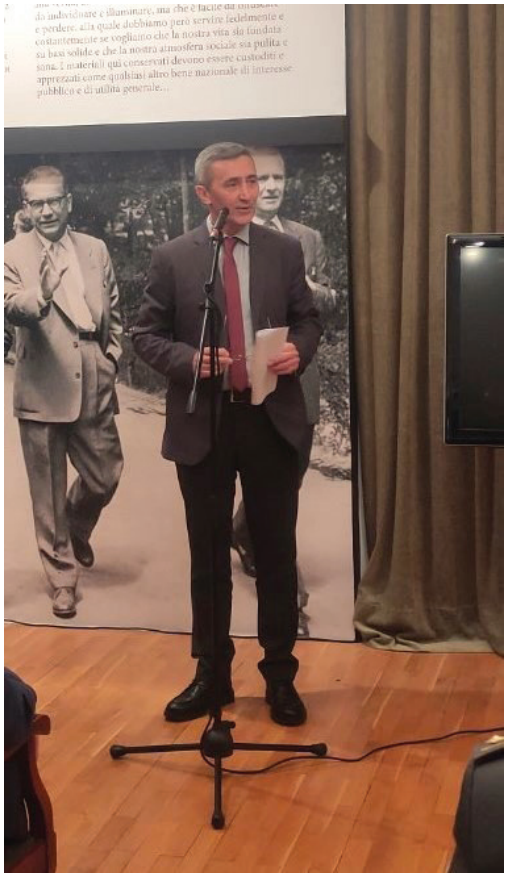
***Дарко Пачавра,** архивисш*
Државни архив Србије

ДОДЕЉЕНЕ ГОДИШЊЕ НАГРАДЕ У ДРЖАВНОМ АРХИВУ СРБИЈЕ

И ове године настављена је традиција додељивања годишњих награда „Златна архива" Фондације Александра Арнаутовића и „Годишње награде Ђурђа И. Јеленића" коју додељује Задужбина Ђурђа, Данице и Јованке Јеленић. Церемонија уручења награда, као што је и уобичајено, одржана је приликом обележавања Дана архива у Србији, 16. децембра 2025, у Државном архиву Србије.

„Златна архива" додељује се заслужним архивистима и архивским институцијама из средстава Фонда Александра Арнаутовића, који је установљен 1998. године на иницијативу Маргерит и Анђице Арнаутовић, ћерки Александра Арнаутовића, бившег управника Државне архиве.

Комисија за доделу двеју равноправних награда „Златна архива" Фондације Александра Арнаутовића у саставу: председник Комисије др Радомир Поповић, научни саветник Историјског института у Београду, и чланови Нада Петровић, архивски саветник у пензији и Александар Рафаиловић, виши архивист у Државном архиву Србије, донела је одлуку да се награда „Златна архива" за 2025. годину додели Архиву Југославије и Татјани Драгићевић, архивском саветнику у Државном архиву Србије. Образложења добитника прочитао је председник Комисије др Радомир Поповић, а награде је уручила Татјана Јовановић, члан Управног одбора Државног архива Србије.

Др Радомир Поповић, председник Комисије за доделу награде „Златна архива" за 2025. годину

Основан 1950. године као Државна архива ФНРЈ, а 1964. преименован у садашњи назив, Архив Југославије је као савезна установа био задужен за послове прикупљања, преузимања, сређивања, обраде и заштите архивске грађе савезних институција и организација. То што је у Архиву Југославије похрањено 795 архивских фондова и 87 збирки, југословенских централних државних органа и установа, политичких организација и друштава, те збирки насталих деловањем угледних јавних личности, покрета и удружења, чине Архив Југославије поузданим сведоком и чуварем сећања на југословенско раздобље српске повести, али и осталих југословенских народа. На веб-апликацији „Инвентар" на сајту Архива Југославије тренутно је презентовано 149 инвентарних пописа фондова и збирки. Томе треба додати 24 публикована издања водича, каталога, индекса и библиографија који сведоче о богатству Архива.

Татјана Драгићевић је у Државном архиву Србије запослена од 1997. године. Стручни архивистички испит положила је наредне године, стручно звање вишег архивисте стекла је 2009, а архивског саветника 2016. године. Њен досадашњи рад може се сагледати у неколико равни: сређивање и обрада архивске грађе, руковођење организационим јединицама Државног архива Србије, учешће у комисијама и радним телима Архива и Министарства културе, ангажовање на пословима матичне делатности, обуци кадрова архивистичке струке, учешће на стручним саветовањима и скуповима, те публиковању радова. У Државном архиву Србије радила је на пословима сређивања и обраде грађе, била је ангажована на заштити, сређивању и обради архивске грађе у Архиву Српске православне Будимске епархије у Сентандреји (од 2007) и Српској православној црквеној општини у Бечу, као и документарног материјала и архивске грађе предузећа „Телеком Србија" и Адвокатске коморе Србије. Управљала је Одељењем архивске грађе старог периода од 2009. до 2011. године, када је именована на место руководиоца Одељења за коришћење и техничку заштиту архивске грађе. Ту посебно треба истаћи њен ангажман у тимском пројекту успостављања информационог система Државног архиве Србије *Архис* са припадајућим подсистемима.

Од 2016. године ангажована је на пословима матичне делатности – вршење стручног надзора над радом архива у Србији, прикупљању, ажурирању и систематизацији података о стању и стручном раду архива у архивској мрежи, давање стручних упутстава, пружање стручне помоћи, обрада статистичких података и израда табеларног прегледа података о архивима у Србији за потребе Завода за проучавање културног развитка. Члан је бројних комисија и радних тела Државног архива Србије и Министарства културе и аутор већег броја стручних радова. Сарадник је у припреми неколико издања и изложби Државног архива Србије.

Задужбина Ђурђа, Данице и Јованке Јеленић од 1998. године додељује „Годишњу награду Ђурђа И. Јеленића, управника Државне архиве, Београд, од 1929. до 1938. године" за научни рад из области архивистике и историје.

Жири за доделу *Годишње награде Ђурђа И. Јеленића* у саставу проф. др Мира Радојевић, редовни члан САНУ и управник Архива САНУ, професор Филозофског факултета Универзитета у Београду у пензији, др Милан Терзић, директор Архива Југославије и др Петар В. Крестић, научни саветник Историјског института, одлучио је да се за 2025. годину награда додели др Немањи Митровићу за књигу *Деценија искушења – југословенско-румунски односи 1948–1958.*

Чланови жирија су закључили да је област спољне политике југословенске државе после Другог светска рата један од детаљније проучених историјских и историографских проблема. Упркос томе, доскора се најмање знало о односима које је социјалистичка Југославија имала са својим непосредним суседима, поготово са земљама које су у идеолошком и политичком погледу биле под контролом Совјетског Савеза. Између осталог, то се могло тврдити и за односе са Румунијом. „Деценија искушења" (од 1948. до 1958) била је отуд време непријатељства изазваног идеолошким и спољним разлозима, што не значи да се током ње није испољило и наслеђе претходних, превасходно територијалних спорова. Како се види из овог истраживања, отклањање старијих и новијих размирица и сукоба било је мукотрпно и дуготрајно.

Митровић је о наведеним проблемима писао на основу систематичног истраживања архивске грађе југословенског и румунског порекла, публикованих докумената, периодике и штампе, мемоарске и релевантне историографске литературе. У том погледу треба истаћи да је потрагом за што целовитијим и разноврснијим историјским изворима обухватио готово све што му је у постојећим истраживачким условима било доступно. Његово излагање достигнутих резултата веома је прецизно, а садржи мноштво проверљивих историјских чињеница које историчарима омогућавају сопствена научна тумачења и закључке.

За Архив Југославије, награду „Златна архива" за 2025. годину примио је директор др Милан Терзић

Татјана Драгићевић, архивски саветник, добитник награде „Златна архива" за 2025. годину

Др Немања Митровић, добитник „Годишње награде Ђурђа И. Јеленића" за 2025. годину

САДРЖАЈ

1 Лела Павловић
УВОДНИК

3 Слободанка Цветковић
ИЗВЕШТАЈ СА IX МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА „ШАБАЦ 2025”

6 ЗАКЉУЧЦИ СА IX МЕЂУНАРОДНОГ АРХИВИСТИЧКОГ САВЕТОВАЊА, „ШАБАЦ 2025”

7 ЗАКЉУЧЦИ СА СТРУЧНЕ РАДИОНИЦЕ ЗА АРХИВИСТЕ И АРХИВАРЕ

9 МА Видосава Ераковић
АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ 8

11 Владимир Дамњановић
ОКРУЖНИ СУД ВАЉЕВО (1807–1944): НАЈСТАРИЈИ ФОНД МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ВАЉЕВО

12 Весна Цветковић
НАЧЕЛСТВО ОКРУГА ВРАЊСКОГ (1878–1922): НАЈСТАРИЈИ ФОНД У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ „31. ЈАНУАР” У ВРАЊУ

14 Татјана Стеванчев
ЗБИРКА ПОВЕЉА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА СОМБОР

16 МА Марко Перић
ЗЕМУНСКИ МАГИСТРАТ: НАЈСТАРИЈИ ФОНД ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА

18 Ксенија Ђерковић
ОД СТЕМАТОГРАФИЈЕ ХРИСТОФОРА ЖЕФАРОВИЋА ДО ОСМАНСКОГ ДОКУМЕНТА У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ ШУМАДИЈЕ КРАГУЈЕВАЦ

19 Татјана Цавнић
ИЗВЕШТАЈ СА АРХИВИСТИЧКЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ДРУШТВА АРХИВСКИХ РАДНИКА ВОЈВОДИНЕ „АРХИВ КАО СВЕДОЧАНСТВО ДРУШТВЕНЕ И КУЛТУРНЕ ИСТОРИЈЕ” ОДРЖАНЕ У РУМИ

21 Дијана Бореновић
18. СУБОТИЧКИ АРХИВСКИ ДАН – *ЗАШТИТА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ У НАСТАЈАЊУ, ИЗМЕЂУ ТЕОРИЈЕ И ПРАКСЕ*

23 Слободанка Цветковић
6. ТУЗЛАНСКИ АРХИВСКИ ДАНИ

25 МА Марко Перић
ИЗВЕШТАЈ СА САВЕТОВАЊА АРХИВСКИХ РАДНИКА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ „БИХАЋ 2025”

26 МА Александар Гачић
ИЗВЕШТАЈ СА ПРВОГ МЕЂУНАРОДНОГ ОКУПЉАЊА ИНИЦИЈАТИВЕ *DTI – DIGITISE. TRANSFORM. INSPIRE*, ОДРЖАНОГ У БЕЧУ

27 Снежана Лазић
МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНО-СТРУЧНИ СКУП: 10. ДАНИ ICARUS ХРВАТСКА „МРЕЖЕ И РУТЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – АРХИВИ КАО МЕСТА ПРИЧА И ИСТОРИЈЕ”, ОПАТИЈА, 2025. ГОДИНЕ

29 Слободанка Цветковић
ШЕСТИ БРОЈ ЧАСОПИСА „ARHIVSKI POGLEDI” (ДРУШТВО АРХИВСКИХ ЗАПОСЛЕНИКА ТУЗЛАНСКОГ КАНТОНА / ЈАВНА УСТАНОВА АРХИВ ТУЗЛАНСКОГ КАНТОНА: ТУЗЛА, 2025), СТР. 415

31 Ђурђија Боровњак
ЧАСОПИС „АРХИВИСТ” – КЛАСИК СРПСКЕ И ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРХИВИСТИКЕ (СЛОБОДАНКА ЦВЕТКОВИЋ, *АРХИВИСТ. I–XXXIX 1951-1989. БИБЛИОГРАФИЈА*, БЕОГРАД, 2024)

33 Мирослав Јовановић
АРХИВ СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

35 Др Кристина Јоргић Степановић
ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ „ПОРОДИЦА СТЕФАНОВИЋ – УСПОН И ПАД ЈЕДНЕ ИНДУСТРИЈЕ (1907–1945)”

36 Славко Степановић
ИСКОРАК ИЗ ТРАДИЦИОНАЛНИХ ОКВИРА: ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ „ПАЖЊА, СНИМА СЕ! ДРАГОМИР БОЈАНИЋ ГИДРА (1933–1993)”

37 Мр Маја Николова
ФОНД ПРОФЕСОРА ЈОВАНА МИОДРАГОВИЋА – ПИСАНИ ЗАДАЦИ И РУКОПИСНИ ДНЕВНИК

39 Дарко Пачавра
ДОДЕЉЕНЕ ГОДИШЊЕ НАГРАДЕ У ДРЖАВНОМ АРХИВУ СРБИЈЕ

Насловна страна:
Повеља коју је 1651. године издао Фердинанд III, цар Светог римског царства, којом је Абрахаму Гроцком и његовој породици доделио племићку титулу и грб.
(пергамент, 69 x 68 cm), Историјски архив Сента

АРХИВИСТИЧКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
ДАС